

Точки СПІЛЬНО

Організація діяльності дитячих просторів в Україні

Методичний посібник

KFW

Авторський колектив:

Бугаєць Тамара, адвокатка, викладачка кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ України, залучена експертка з питань захисту прав дитини ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».

Датченко Наталія, спеціалістка із захисту дітей Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні.

Журавель Тетяна, к. пед. наук, виконавча директорка ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».

Корнієєва Оксана, педагогиня, залучена експертка ГО «НУО «ІН ТАЧ ЮКРЕЙН ФУНДЕЙШН» та БО «Українська освітня платформа».

Мирошніченко Вадим, педагог, режисер естради та масових свят, ігротехнік; викладач КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»; координатор напряму організації дитячих просторів ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».

Мієдінова Наталія, авторка розважального контенту («Тьотя PANDA»), композиторка, режисерка; залучена експертка ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».

Піка Тетяна, координаторка програм із захисту дітей Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ).

Строєва Наталія, координаторка проєктів, тренерка ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».

Матеріали посібника розроблено в межах проєкту ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку через Німецький банк розвитку (KfW).

Думки, висловлені в матеріалах, є позицією авторів видання і не обов'язково відображають політики та погляди ЮНІСЕФ.

Зміст

1. Мінімальні стандарти діяльності точок СПІЛЬНО	9
2. Конструктор СПІЛЬНО: банк форм роботи з дітьми, підлітками та батьками	33
3. Як зробити точку СПІЛЬНО інклюзивною	62
4. Як залучити відвідувачів	87
5. Ефективна переадресація, як організувати ведення випадку	102
6. Дії фахівців у разі виявлення ознак насильства над дитиною	117
7. Додатки	132

Передмова

ДОРОГІ ДРУЗИ!

Ви працюєте з тими, хто потерпає від війни найбільше – із дітьми. Це вимагає надзвичайної сили і любові.

Ми пишаємось всіма, хто обрав такий шлях.

Створюючи цей посібник, ми прагнули допомогти вам досягнути нашої спільної мети – дати дітям відчуття захищеності та підтримки. Адже дитячі точки СПІЛЬНО призначені саме для цього. Ми підсумували зарубіжний досвід та доробок українських фахівців та фахічинь, які за два роки на точках СПІЛЬНО зібрали унікальні знання, що стануть вам у нагоді. Підходи, практики та рекомендації, викладені у посібнику, дозволять ефективно спланувати та організувати роботу точок.

Створити дружній до дітей простір можна лише у співпраці із громадою. Тож цей посібник і для партнерів, з якими ви разом допомагатимете дітям: органів місцевого самоврядування, установ і закладів соціального спрямування, громадських організацій, волонтерів.

Ми будемо раді, якщо наступне видання включатиме вже ваші ідеї та напрацювання. Читайте цю книжечку із олівцем, нам важливі ваші думки та відгуки.

З ПОВАГОЮ, КОМАНДА АВТОРІВ

Глосарій

БАТЬКИ — у цілях посібника термін батьки позначає як біологічних батьків дитини, так і осіб, які їх замінюють (опікунів, піклувальників, прийомних батьків тощо).

ДРУЖНІЙ ДО ДІТЕЙ ПРОСТІР — безпечний простір, де спільноти створюють сприятливе середовище, у якому діти мають доступ до вільної та структурованої гри, відпочинку, дозвілля та навчання.

ДИТИНА — це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше¹.

ДИТИНА З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ — це особа віком до 18 років, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

ДИТИНА, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА — особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства².

ДИТЯЧІ ТОЧКИ СПІЛЬНО — це дружні до дітей простори, створені ЮНІСЕФ в Україні в рамках реагування на гуманітарну кризу, яка посилилась в лютому 2022 року у зв'язку з війною.

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ДИТИНОЮ — це будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або

.....

1 Закон України «Про охорону дитинства», ст. 1.

2 Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини³.

ІНКЛЮЗІЯ — це процес включення кожної дитини у соціум, відсутність кордонів та обмежень.

ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ / ПЕРЕАДРЕСАЦІЯ — це процес скерування бенефіціара до іншого надавача послуг відповідно до його/її потреб.

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я — це стан добробуту, за якого кожна людина може реалізувати свій власний потенціал та впоратися із життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти (за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ)).

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ДИЗАЙН — це принцип дизайну місць, речей, інформації, повідомлень та політики, який дозволяє скористатися ними найширшому колу людей у найрізноманітніших ситуаціях та не передбачає створення окремих або спеціальних можливостей для такого користування. Це людиноцентричний дизайн, який враховує потреби кожного.

.....

3 Закон України «Про охорону дитинства», ст. 1.

1. Мінімальні стандарти діяльності точок СПІЛЬНО

1. Мінімальні стандарти діяльності точок СПІЛЬНО

1.1. Що таке дитячі точки СПІЛЬНО

Дитячі точки СПІЛЬНО — це дружні до дітей простори, створені ЮНІСЕФ в Україні в межах реагування на гуманітарну кризу, яка посилилась в лютому 2022 року у зв'язку з війною.

Згідно з Мінімальними стандартами захисту дітей у гуманітарній діяльності⁴, термін **«дружній до дітей простір»** означає безпечний простір, де спільноти створюють сприятливе середовище, у якому діти мають доступ до вільної та структурованої гри, відпочинку, дозвілля та навчання.

У дружніх до дітей просторах фахівці та фахівчині можуть надавати психосоціальну та освітню підтримку, проводити заходи, які відновлюють відчуття нормальності та безперервності життєвих процесів. Часто простори функціонують на базі закладів громади (в бібліотеках, центрах соціальних служб, поліклініках тощо) і можуть приймати як певну вікову групу дітей, так і дітей різного віку. Такі простори мають бути доступними для всіх дітей та молоді.

.....

4 Minimum Standards for Child Protection in Humanitarian Action, 2019 edition | Save the Children's Resource Centre: <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/minimum-standards-child-protection-humanitarian-action-2019-edition>.

1.2. Принципи діяльності точок СПІЛЬНО

Основні принципи діяльності точок СПІЛЬНО:

- принцип безпечного середовища, захисту прав дитини та дотримання її найкращих інтересів;
- принцип інклюзивності та недискримінації;
- принцип середовища, яке стимулює дитину;
- принцип залучення до участі та врахування думки дитини⁵.

Принцип безпечного середовища, захисту прав дитини та дотримання її найкращих інтересів

Під час створення простору точки СПІЛЬНО та планування її діяльності важливо враховувати питання безпеки (наприклад, наявність та доступність бомбосховища, шляхи оперативної евакуації у разі потреби тощо).

Персонал точок має визначити потенційні ризики для дитини під час перебування у точці та на шляху до неї, знайти рішення як їх мінімізувати, поінформувати батьків та дітей про заходи безпеки.

Простір точок СПІЛЬНО має бути зручним для дітей, а прилеглі території та шлях до точки – безпечними.

Важливо! У разі інциденту, який відбувся на дитячій точці СПІЛЬНО і загрожує шкодою / спричинив шкоду життю та здоров'ю дітей, працівники точки зобов'язані невідкладно поінформувати керівництво організації, яка забезпечує діяльність точки, а організація зобов'язана проінформувати ЮНІСЕФ протягом 24 годин з моменту інциденту.

5 Практичний посібник із створення дружнього до дітей простору, ЮНІСЕФ.

Дорослих та юних відвідувачів точки варто заохочувати до спільної роботи над створенням безпечного середовища.

Вся діяльність на точці СПІЛЬНО має відповідати принципу «Не нашкодь» та не завдавати шкоди дітям.

Організації, які забезпечують діяльність точок, повинні мати політику, процедури та практики запобігання шкоди дітям, а також повинні розробити алгоритми реагування та процедури розслідування у разі заподіяння шкоди.

Всі працівники точок СПІЛЬНО своєю поведінкою мають демонструвати відданість Загальній декларації прав людини та Конвенції про права дитини.

Принцип інклюзивності та недискримінації

Важливо! Очікується, що всі організації, які забезпечують діяльність точок СПІЛЬНО, **розроблять політику щодо захисту дітей**, а всі працівники точок підпишуть її. Очікується, що кожен, хто працює безпосередньо з дітьми, підпише **Кодекс етики та поведінки щодо захисту дітей (ДОДАТОК 1.1)**.

Важливо! В усіх точках СПІЛЬНО на видному місці мають бути розміщені **плакати про безпеку дітей**, вказівки та правила превенції сексуальної експлуатації та наруги щодо дітей та жінок з боку гуманітарних співробітників (PSEA).

Матеріали PSEA

Інклюзивний та недискримінаційний підхід гарантує, що всі діти, незалежно від їх статі, здібностей, мови, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації, релігії, національності, соціального статусу тощо мають рівний доступ до простору точки та послуг, які надають у цьому просторі.

Іноді заходи на точках недоступні для найбільш уразливих груп, включно з дітьми з групи ризику, з таких причин:

- активності точки не співпадають з повсякденним звичкам цільової групи (наприклад, підлітки, схильні до девіантної поведінки, не звикли до командної роботи);
- батьки не розуміють, для чого дітям потрібна участь в заходах точки СПІЛЬНО (наприклад, в уразливих сім'ях, зокрема тих, що перебувають в складних життєвих обставинах);
- недоступність заходів на точках для дітей з певним типом інвалідності;
- самоізоляція, відстороненість вразливих та постраждалих сімей від планування та реалізації заходів у громаді.

Враховуємо культуру та традиції регіону, в якому розташована точка. З повагою ставимось до проявів різноманіття.

Діти з особливими освітніми потребами та інвалідністю – учасники заходів точки.

Дівчата та хлопці однаково залучаються до всіх активностей. Кількість учасників різної статі має наблизитись до рівної.

У наступних розділах посібника ми розкажемо, як долати такі перешкоди і залучати до роботи точки максимально широку аудиторію.

Важливо! Принцип інклюзивності та недискримінації передбачає, що всі співробітники дитячого простору та його відвідувачі докладуть максимальних зусиль, аби всі діти брали активну участь у заходах та програмах, які пропонує точка СПІЛЬНО. Активності будуть розроблені

відповідно до потреб дітей. Участь дітей у заходах не залежить від їх соціального статусу, інвалідності, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, релігії, національності, мови, політичних вподобань, етнічного походження, діяльності, висловлювань чи політичних вподобань їх батьків, законних опікунів чи інших членів сім'ї дитини. Дискримінація щодо дитини неприпустима! Інклюзія означає врахування потреб різних категорій дітей та активне включення їх у спільну творчу діяльність, яку пропонує дитячий простір.

Принцип середовища, яке стимулює дитину

Важливо створити середовище, в якому діти відчують підтримку.

Сприятливе середовище передбачає три ключові елементи: **1) широкий спектр заходів і активностей; 2) зручне і безпечне фізичне середовище; 3) чуйний персонал, який заохочує та підтримує.**

В умовах надзвичайних ситуацій діти мають відчувати, що в їх житті є стабільність і прогнозованість. Тому важливо розробити та впровадити добре структуровану програму заходів точки. **Діти повинні мати свободу обирати види діяльності та вирішувати, у яких заходах їм брати участь.**

Фізичне середовище, наявність необхідних матеріалів, обладнання та іграшок важливі для різноманіття активностей. Якщо цих ресурсів не вистачає, виникає ризик конкуренції, конфліктів і розчарування серед дітей.

Середовище є корисним і сприятливим для дітей, якщо воно:

- зменшує вплив надзвичайної ситуації, пропонує структуровані ігри та розважальні заходи;
- розвиває корисні життєві навички;
- підтримує стійкість дітей і сприяє поверненню до нормального життя, поновлює відчуття порядку і рутини в житті дітей;
- зменшує психологічний та соціальний вплив надзвичайної ситуації на дітей;
- заохочує дітей до позитивної соціалізації.

Принцип залучення до участі та врахування думки дитини

Ефективним є залучення до діяльності точки громади, зокрема, організацій та фахівців, які в ній працюють. Внесок кожного суб'єкта громади відповідно до його / її можливостей та у співпраці з іншими партнерами підвищує життєздатність ініціативи із створення точок «СПІЛЬНО».

Важливим є отримання зворотного зв'язку від відвідувачів точки (дітей та батьків) про те, які форми роботи є найбільш очікуваними та бажаними, які заходи їм цікаві, які теми потребують першочергової уваги.

1.3. Вибір розташування точок

Вибір місця розташування точки СПІЛЬНО має ґрунтуватися на таких критеріях:

- потреби постраждалого населення;
- діалог з громадою / місцевою владою щодо розташування;
- забезпечення дотримання мінімальних вимог щодо безпеки, доступності й гігієни;
- забезпечення доступного мінімального обсягу матеріалів і приладдя для надання ефективних послуг;
- врахування та планування часових рамок для розгортання точки СПІЛЬНО.

ЮНІСЕФ зацікавлений в якнайшвидшому запуску дитячих точок СПІЛЬНО, які відповідають мінімальному стандарту та забезпечують надання необхідних послуг постраждалому населенню.

ДИТЯЧА ТОЧКА
СПІЛЬНО

1.4. Персонал точок СПІЛЬНО

Весь персонал, який бере участь у роботі дитячих точок СПІЛЬНО, повинен пройти навчання принципам захисту дітей та знати про мінімальний пакет послуг, які надають точки.

Розвиток знань та навичок, розкриття потенціалу персоналу, який працює в дитячих точках СПІЛЬНО

Обов'язкове навчання для всього персоналу, залученого до надання послуг у дитячих точках СПІЛЬНО, охоплює такі тематичні блоки:

- 1. дитячі точки СПІЛЬНО: мінімальний стандарт роботи просторів дружніх до дитини;
- 2. політика ЮНІСЕФ щодо захисту дітей (child safeguarding);
- 3. інклюзивний підхід в роботі Дитячих точок СПІЛЬНО;
- 4. перша психологічна допомога; кризове втручання та специфіка надання соціально-психологічної допомоги;
- 5. перша психологічна допомога дітям раннього віку;

6. 6. **превенція випадків сексуальної експлуатації та наруги щодо дітей та жінок з боку гуманітарних співробітників (PSEA) і реагування на них;**
7. 7. **робота з вразливими категоріями сімей у дитячих точках СПІЛЬНО: раннє виявлення сімей у складних життєвих обставинах та перенаправлення;**
8. 8. **виявлення та реагування на випадки насильства над дітьми;**
9. 9. **робота з батьками в дитячих точках СПІЛЬНО: можливості та інструменти; робота з підлітками у дитячих точках СПІЛЬНО;**
10. 10. **актуальні питання вакцинації дітей та дорослих**

Рекомендованим є навчання щодо таких тематичних блоків:

11. 11. **особливості організації психосоціальної підтримки населенню деокупованих громад;**
12. 12. **сексуальна освіта в українському суспільстві. Роль фахівців, які працюють з підлітками й батьками.**

1.5. Брендинг точок СПІЛЬНО

Всі організації, які забезпечують діяльність точок СПІЛЬНО, **повинні використовувати єдиний стиль брендування**, запропонований ЮНІСЕФ, і забезпечити мінімальні стандарти візуальної представленості бренду СПІЛЬНО в дитячій точці.

Рекомендації та макети доступні за посиланням.

Рекомендації
та макети

1.6. Моніторинг та оцінка

Щоденна звітність є обов'язковою для кожної дитячої точки СПІЛЬНО. Вхідні дані повинні надаватися партнерами, які координують роботу точки, за допомогою інструменту звітності, запропонованого ЮНІСЕФ.

Щоденний моніторинг дитячих точок СПІЛЬНО відбувається за допомогою платформи **KoboToolBox**.

**Посилання
для звітності**

Звітність подається щоденно, включно з днями, коли точка не працювала (відповідь НІ на питання «Чи була точка СПІЛЬНО відкрита?»).

Для ЮНІСЕФ та партнерів важливо чітко розуміти аудиторію та актуальність послуги. Місячні звіти відображають загальну картину, а щоденна звітність дозволяє проаналізувати навантаження точок залежно від тижневого циклу.

Водночас, щоденну звітність можна перетворити в тижневу чи місячну звітність. Розбити місячну звітність на денну або тижневу технічно неможливо (рівномірний розподіл не є репрезентативним).

Щоденна звітності від партнерів іноді може бути подана з дотриманням спрощеного підрахунку бенефіціарів за віковими групами, гендером та іншими особливими групами (Таблиця 1):

Вікові групи	Хлопчиків/ Чоловіків	Дівчаток/ Жінок	З них, к-сть з інвалідністю	З них, к-сть ВПО
до 5 років				
5–9 років				
10–14 років				
15–17 років				
>18 років				

Табл 1. Зразок щоденної звітності від партнерів точок Спільно

Важливо прагнути до надання інформації для моніторингу та звітування за розширеним варіантом підрахунку бенефіціарів (Таблиця 2).

Окремо необхідно звітувати про активності, які відбувалися в цей день відповідно до графіку, та вказувати випадки, коли послуги були недоступні, але на них був попит відвідувачів. У подальшому співробітники ЮНІСЕФ можуть перенаправити ресурси відповідно до запитів наших бенефіціарів.

Під час підрахунку бенефіціарів варто враховувати лише тих, хто безпосередньо отримує послуги в точці.

Вікові групи	Всього, осіб	Хлопчиків/ Чоловіків	Дівчаток/ Жінок	З них, к-сть ВПО	З них, к-сть з інвалідністю	З них, к-сть вагітних
Діти до 3 років 3–4 років 5–9 років 10–14 років 15–17 років						
Дорослі 18–24 років 25–35 років 36–45 років 46–59 років 60+ років						
ВСЬОГО						

Табл 2. Розширений зразок щоденної звітності від партнерів точок Спільно

Наприклад, 10 дорослих привели 10 дітей в точку СПІЛЬНО на захід, але не скористались послугами, доступними для дорослих. Отже, бенефіціарами будуть лише 10 дітей, але не дорослі, які привели дітей. Важливо також рахувати унікальних бенефіціарів, наскільки це можливо.

З часом форма звітності може змінюватися та вдосконалюватися, можуть додаватися / прибиратися певні запитання чи варіанти відповідей.

У випадку подачі звіту з помилками, треба надіслати виправлений варіант, оскільки до розгляду береться лише останній за часом звіт від однієї точки за одну дату (інші попередні звіти не будуть враховуватись).

Передбачається, що Команда з моніторингу, як з боку організації, що координує діяльність точки, так і з боку ЮНІСЕФ, постійно відслідковуватиме діяльність кожної точки та надаватиме зворотний зв'язок персоналу точок шляхом проведення регулярних зустрічей та супервізій.

Моніторинг третьої сторони

TPM (Third Party Monitoring) — це моніторинг від незалежних експертів з оцінки (спеціалістів з моніторингу), яких залучив ЮНІСЕФ для відстеження діяльності та послуг, які надає дитяча точка СПІЛЬНО для подальшого аналізу якості цих послуг.

Мета моніторингу — зібрати статистичні дані про роботу точки, послуги, оснащення, отримати оцінки кінцевих бенефіціарів і т.д.

Частота — моніторинг точок СПІЛЬНО проходить раз на 2–4 місяці.

Алгоритм моніторингу:

- спеціаліст/-ка з моніторингу особисто відвідує точку;
- опитує персонал за допомогою заздалегідь розробленої анкети;
- може додатково опитувати батьків дітей, присутніх на точці, але лише за їхньою згодою;
- з дозволу батьків може говорити з дітьми;
- може запросити для вивчення звітність, графіки роботи, списки контактів для перенаправлення та інше;

- може фотографувати інформаційні матеріали чи інтер'єр, сертифікати про навчання тощо, але не може фотографувати дітей;

Зверніть увагу! Монітор не просить проводити будь-які додаткові активності та заходи на точці.

Точки СПІЛЬНО можуть відвідувати представники різних організацій.

Щоб переконатися, що візит здійснюють саме монітори ТРМ, запитайте та перевірте:

- назву організації;
- офіційний лист за підписом керівника Представництва ЮНІСЕФ в Україні (це може бути друкowana копія або фото в телефоні);
- посвідчення спеціаліста/-ки з моніторингу (ID), видане організацією-партнером;
- персональні документи (паспорт, водійські права тощо).

Зверніть увагу! В офіційному листі вказано номер телефону координатора проєкту з боку партнера та телефон співробітника ЮНІСЕФ, відповідального за ТРМ. Якщо виникатимуть будь-які запитання чи непорозуміння, використовуйте ці контакти для зв'язку.

1.7. Мінімальний пакет інтегрованих послуг на точках СПІЛЬНО

Мінімальний пакет інтегрованих послуг на дитячих точках СПІЛЬНО сформовано відповідно до ключових сфер діяльності Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. **Ці сфери є такими:**

- захист дітей;
- освіта;
- охорона здоров'я;
- вода, санітарія, гігієна (WASH).

Термін «інтегровані послуги» у цьому випадку застосовується для визначення підходу, коли послуги від різних секторів надають дитині та її батькам в одному місці й у скоординований спосіб. Між представниками різних галузей відбувається обмін інформацією та координація щодо аналізу та задоволення прав, потреб та інтересів дитини.

Захист дітей

- **Перша психологічна допомога дітям**, яку надає підготовлений персонал (необов'язково психолог) у груповій та/або індивідуальній формі.
- **Перша психологічна допомога батькам**, разом із забезпеченням інформаційними матеріалами ЮНІСЕФ. Посилання на ресурсну базу інформаційних матеріалів ЮНІСЕФ – <https://spilnoteka.org/>
- **Залучення дітей до ігрової діяльності та активного дозвілля.**
- **Консультавання дітей щодо їхніх прав** відповідно до Конвенції ООН «Про права дитини».
- **Раннє виявлення потреб сімей з дітьми шляхом перевірки стану дитини, її батьків.** За необхідності, сім'ї з дітьми перенаправляються до державних / гуманітарних надавачів соціальних послуг та гуманітарної допомоги. Перелік організацій / маршрутів для перенаправлення має бути адаптовано для кожної точки, відповідно до території, а персонал повинен активно його використовувати.

- **Консультавання батьків щодо доступних громадських та інших ресурсів**, зокрема соціальних послуг, гуманітарних товарів, безоплатної правової допомоги, грошових виплат тощо.
  - **Звернення до служб у справах дітей та поліції у разі виявлення ознак насильства** (зокрема за ознакою статі) та недбалого ставлення щодо дітей. Контакти відповідних установ мають бути розміщеними в списках / маршрутах.
  - **Перенаправлення батьків з дітьми до лікарні при виявленні ознак насильства** (зокрема за ознакою статі) над хлопцями, дівчатами та жінками.
  - **Перенаправлення батьків з дітьми до місцевих служб психосоціальної допомоги для отримання глибшої та тривалої підтримки психологів / психотерапевтів**, якщо вона необхідна.
  - Такі послуги можуть надавати на базі місцевих центрів соціальних послуг, профільних громадських організацій та інших надавачів. Також можна скористатись послугами проекту ЮНІСЕФ «СПІЛЬНО».
- Підтримка ПОРУЧ**
- **Консультавання дітей щодо доступних цифрових ресурсів, орієнтованих на дитину**, включно з Дитячою лінією допомоги **116 111**, **Підтримка ПОРУЧ** тощо.
  - **Заохочення підлітків та молодих людей до участі у наданні послуг або зворотньому зв'язку (Міжнародні рекомендації «Залучені та почуті»)**.

Освіта

У межах мінімального стандарту діяльності точки СПІЛЬНО у сфері «освіта», працівники точки мають надати дітям та їхнім батьками вичерпну інформацію щодо корисних освітніх ресурсів, рекомендованих ЮНІСЕФ для навчання та розвитку дітей різного віку.

До таких ресурсів належать:

- **ресурсна база інформаційних матеріалів ЮНІСЕФ (Спільнотека)**
- **навчальні матеріали**, розроблені у партнерстві з ГО «ОСВІТОРІЯ»:
- платформа розвитку дошкільнят «НУМО»;
- **всеукраїнська школа онлайн**;
- **освітні ресурси на державному порталі «ДІЯ»**;
- **можливості волонтерства для підлітків та молоді**;

ресурси для психосоціальної підтримки для підлітків та молоді:

- <https://poruch.me/>,
- <https://teenergizer.org/>,
- <https://tellme.com.ua/>,
- <https://vpershe.com/>;
- міжнародні рекомендації «Залучені та почуті».

Спільнотека

Спільно до навчання

НУМО

ВШО

Освітні ресурси «Дія»

Волонтерство для підлітків

Підтримка «Поруч»

Teenergizer

TellMe

Вперше

«Залучені і почуті»

Охорона здоров'я

- **Надання необхідної інформації та популяризація імунізації** через індивідуальні та групові консультації для батьків та дітей, а також через поширення інформаційних матеріалів доступними способами (онлайн розсилка, друковані буклети, плакати із контактами корисних ресурсів).
- **Інформування про необхідність регулярних медичних оглядів дітей та батьків** у сімейного лікаря та направлення до місцевої системи охорони здоров'я. Список перенаправлень має містити необхідні контакти медичних установ, доступних на місцевому рівні.
- **Консультації залучених медичних працівників для батьків з питань, пов'язаних зі здоров'ям матері та дитини** (імунізація, харчування, грудне вигодовування, розвиток дитини тощо).

Вода, Санітарія, Гігієна (WASH)

- **Індивідуальні та групові консультації дітей та батьків щодо базових правил гігієни та санітарії**, доступу до питної води, а також через поширення інформаційних матеріалів доступними способами (онлайн розсилка, друковані буклети, плакати із контактами корисних ресурсів).
- **Забезпечення постраждалих сімей з дітьми предметами гігієни та санітарії**.

Життєві історії відвідувачів точок СПІЛЬНО

24 лютого, коли розпочалася повномасштабна війна, люди залишали свої домівки, рятуючись від агресії. Переїжджаючи в безпечніші міста, сім'ї з дітьми потребували психологічної підтримки та допомоги. Дитячі точки СПІЛЬНО стали дружнім простором не лише для дітей, а й цілих сімей, які постраждали від війни. **Ділимося історією сім'ї пані Ольги, відвідувачки точки СПІЛЬНО у Бердичеві.**

Ольга разом з трьома синами та чоловіком мешкали у селі Стара Маячка, Херсонської області. Сім'я займалася господарством та обробляла землю. Наразі їхній дім знаходиться в окупації.

“Коли стало нестерпно, то ми залишили своє село і виїхали у Нікополь, там мешкали чотири з половиною місяці, аж поки місто не почали інтенсивно обстрілювати.

Тоді довелося знову переїжджати. Цього разу у Бердичів”, — згадує Ольга.

Старший син Ольги у той час був поранений і лікувався у військовому госпіталі у Бердичеві. Там у госпіталі Ольга познайомилася зі Світланою, психологинею точки СПІЛЬНО .

“Це були останні робочі дні Світлани у госпіталі, вона надавала психологічну допомогу моему сину і розповіла, що у місті відкривається дитяча точка СПІЛЬНО”, — згадує пані Ольга.

Світлана почала працювати психологом на точці СПІЛЬНО і запросила Ольгу та її наймолодшого сина на заняття.

ЯКІ У ВАС БУЛИ ПЕРШІ ВРАЖЕННЯ ВІД ДИТЯЧОЇ ТОЧКИ СПІЛЬНО?

“Ми були одні з перших відвідувачів Дитячої точки СПІЛЬНО. Я прийшла на точку, як побите цуценя.

Старший син у госпіталі, 6-тирічний син замкнутий. Почали ходити всією сім'єю до Світлани на індивідуальні заняття. Навіть мій чоловік ходив. Ми всі були у дуже важкому емоційному стані, бо 4 дні виїжджали з окупації і нам було складно пережити ті спогади та впоратися з втратою домівки”, — ділиться Ольга.

ЩО ВАШОМУ НАЙМОЛОДШОМУ СИНУ ПОДОБАЄТЬСЯ НА ТОЧЦІ СПІЛЬНО?

“Він із задоволенням ходить на всі заняття, там у нього багато друзів з'явилося. Проходив підготовку до школи, бо плануємо йти у Бердичеві у перший клас. Дуже любить ходити на майстер-класи, ліплення, малювання. Мій син все, що не може розповісти, то старається проявити через малюнки. Я навіть не знала, що він дуже важко переживає, що ми втратили машину, дім та своє попереднє життя. Він розкрився під час занять зі Світланою, і ми пропрацювали ці проблеми”, — розповідає Ольга.

ЩОБ ВИ СКАЗАЛИ БАТЬКАМ, ЯКІ ЩЕ НЕ БУЛИ НА ТОЧЦІ СПІЛЬНО?

“Дитяча точка СПІЛЬНО — це місце, де Вам допоможуть та підтримають. Наша сім'я була на етапі розлучення, нам було дуже важко впоратися з проблемами, але завдяки роботі фахівців точки, нам вдалося відновити гармонію у родині. Також я вдячна за гігієнічні набори, постільні набори (подушки, матраци, постільна білизна), які ми отримали взимку від ЮНІСЕФ. Тут чудові групові заняття для батьків.

Ми у неформальній атмосфері спілкуємося та чаюємо. Всі між собою познайомилися та товаришують,” — поділилася пані Оля.

Дякуємо пані Ользі, що поділилися своєю історією та безмежно вдячні фахівцям, які надають професійну підтримку та допомогу бенефіціарам.

Проект **#СПІЛЬНОСоціальніПослуги** впроваджується **Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ)** та **Консорціумом партнерських організацій** за фінансової підтримки **Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку через Німецький банк розвитку (KfW).**

В Консорціум входять: ГС "Українська мережа за права дитини", МБО "Партнерство "Кожній дитині", МБО БФ "СОС Дитячі Містечка", ГО "Соціальна Синергія", ГО "Дніпровська ліга соціальних працівників", ГО "Всеукраїнська організація "Клас".

**2. Конструктор
СПІЛЬНО
банк форм
роботи з дітьми,
підлітками та
батьками**

2. Конструктор СПІЛЬНО банк форм роботи з дітьми, підлітками та батьками

У цьому розділі наведені приклади і поради як організувати дозвілля дітей та їхніх батьків у точках СПІЛЬНО. Усі форми роботи впорядковані як конструктор, враховують вік дітей та напрями діяльності точок. Фахівцям буде зручно варіювати їх в роботі.

Конструктор містить обов'язкові та змінні елементи.

Обов'язкові – це мінімальний пакет інтегрованих послуг (**детально описані у розділі 1.7**). Ці послуги сформовані відповідно до ключових сфер діяльності Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні:

- захист дітей;
- освіта;
- охорона здоров'я;
- вода, санітарія, гігієна (WASH);

Змінні ж елементи – ці, що роблять кожну точку унікальною та дають їй власне дихання.

Запорука успіху роботи точки СПІЛЬНО — це кропітка підготовка до кожного заходу.

Що означає успішність? Це не тільки позитивний вплив на розвиток дитини, а й збереження навичок соціалізації під час гуманітарної кризи.

Конструювати – цікаво!

Це можливість не тільки якісно організувати роботу в точках СПІЛЬНО, а й спробувати створити неповторну атмосферу взаєморозуміння, поваги та єдності.

Ми пропонуємо ідеї та радимо як використовувати відомі практики.

Ви можете створити унікальний мікросвіт на точці СПІЛЬНО завдяки натхненню, досвіду та ретельній підготовці.

2.1. Рівні організації заходів у точках СПІЛЬНО

Персонал точки ділиться активними контактами, щоб перенаправлений відвідувач отримував послуги в закладах громади залежно від своїх потреб.

Такими закладами можуть бути лікарні, центри надання соціальних послуг, центри життєстійкості, школи, дитячі садочки, ювенальна превенція, центри творчості, логістичні центри громад роздачі гуманітарної допомоги.

Схема 1. Рівні організації заходів у точках СПІЛЬНО

Цей рівень потребує зворотного зв'язку й синхронізації дій всіх фахівців, які допомагають родині. Тому працівники точки постійно спілкуються з фахівцями щодо того, як дитина та її батьки відвідують заклади, яку допомогу отримують, чи все відбувається належним чином.

Практика завжди виходить за рамки регламентів, головне – визначити цілі та досягнути їх.

Очевидно, що на практиці жодна з форм роботи не проводиться за чітко встановленим регламентом. Головне — орієнтуватись на потреби відвідувачів, реалізовувати заплановане та досягати окреслених цілей.

Для заходів будь-якого рівня організації суттєвим є:

- ретельна підготовка та детальне планування;
- оптимальний розподіл часу між різними формами роботи;
- створення сприятливих умов для роботи на майданчику;
- встановлення правил, надання чітких інструкцій учасникам, рефлексія.

Для створення конструктору ідей автори провели консультації з більш ніж 200-ма співробітниками дитячих точок СПІЛЬНО у різних регіонах країни й 389-ма батьками, які приводять дітей на точки.

Респонденти підтвердили, що варто глибше зосередитись на індивідуальних потребах дітей та гармонізації стандартів захисту дитини.

Допомогти в цьому покликане комплексне поєднання різних форм роботи в дитячих точках СПІЛЬНО в залежності від напрямів їх діяльності.

2.2. Напрями діяльності точок СПІЛЬНО

Основними напрямками діяльності точок СПІЛЬНО є:

- негайне реагування;
- дозвільний напрям;
- спортивний напрям;
- неформальна освіта;

- просвітницько-профілактичний напрям;
- культурно-мистецький напрям;
- напрям психологічної підтримки та консультування;
- унікальні напрями діяльності.

Негайне реагування. Це своєрідна «аптечка» на майданчику на ті випадки, коли потрібні термінові допоміжні дії: перша домедична допомога, перша психологічна допомога, консультування із соціальних чи правових питань.

Люди, які отримують негайне реагування, можуть відчувати себе «врятованими», у безпеці, відчувати зв'язок з іншими, спокій та надію.

Цей напрям потребує якісної підготовки персоналу точки, який має бути спроможний надати першу допомогу в психологічній, соціальній чи медичній площині.

Дозвільний напрям. Змістове дозвілля дитини це не тільки про відпочинок, а й про саморозвиток, планування майбутнього через гру.

Приклади дозвілля в умовах дитячої точки СПІЛЬНО:

- активна творча діяльність;
- навчання нешкільним знанням і самоосвіта;
- фізичні заняття (спорт, туризм і т. ін.);
- аматорські заняття на зразок хобі;
- свята та ігрові заходи з дітьми;
- товариські зустрічі й спілкування з цікавими людьми (наприклад, поліцейськими, соціальними працівниками, рятувальниками ДСНС тощо).

Для дитячої точки СПІЛЬНО є важливим і досвід **пасивного дозвілля**⁶, який хоч не потребує особливої популяризації, але має попит.

Спортивний напрям можна визначити і як самостійний, і як важливий вектор

6 Пасивне дозвілля — це дозвілля, що передбачає вільну гру за вибором дітей та не обтяжене структурованими активностями.

тор дозвільного напрямку. **Спортивні заходи залучають відвідувачів точок до активного і здорового способу життя, сприяють фізичному та психічному здоров'ю.**

Це можуть бути активності, які дозволяє приміщення точки або простір на вулиці біля неї: шахи, теніс, спортивні танці, мініфутбол, баскетбол, чирлідінг тощо. Можна використовувати як елементи конструювання спортивні паузи та руханки. Під час будь-якого із заходів важливо дбати про безпеку дитини, передбачати потенційні ризики та способи їх мінімізувати.

Неформальна освіта реалізує завдання альтернативної формальній освіті дітей та дорослих. Неформальна освіта є гнучкою, варіативною, доступною. Вона може бути короткою за тривалістю та/або низькою за інтенсивністю. Як правило, організовується у вигляді короткострокових курсів, майстер-класів або тренінгів та передбачає форми роботи за потребами учасників.

Неформальна освіта на дитячих точках СПІЛЬНО не передбачає отримання освітньої кваліфікації, вона популяризує культурний та науковий досвід. Цей напрям може охоплювати ігрові програми з навчання дітей життєвим навичкам, програми, спрямовані на соціальний і культурний розвиток, вивчення іноземної мови, підготовку до школи дошкільнят та профорієнтацію для підлітків.

Просвітницько-профілактичний напрям передбачає заходи, які сприяють формуванню важливих навичок життєздатності та життєстійкості, охороні фізичного та психічного здоров'я, гармонійному особистісному розвитку дитини.

За цим напрямом можуть реалізовуватись програми та активності для дітей різного віку щодо:

- здорового способу життя;
- попередження насильства, булінгу, правопорушень у підлітковому середовищі;
- профілактики та вирішення конфліктів;
- обізнаності про статеве та репродуктивне здоров'я;
- поінформованості про мінну безпеку;

- попередження сімейного неблагополуччя тощо.

За цим напрямом дітей вчать робити вибір, усвідомлювати власні цінності та поводитися згідно з ними, формують навички побудови безпечних стосунків на засадах емпатії та толерантності, почуття відповідальності за власне життя, мотивують до досягнень, визначення життєвої перспективи, розвивають здатність до рефлексії.

Проводяться зустрічі з представниками організацій, які опікуються безпекою суспільства та профілактикою негативних явищ (представниками оперативно-рятувальної служби України, поліції тощо).

Дітям розповідають, як діяти в ситуаціях небезпеки, бути відповідальними як за власне здоров'я та життя, так і за своїх рідних.

Культурно-мистецький напрям об'єднує різні види мистецтва, реалізація яких можлива в умовах дитячої точки СПІЛЬНО. Це може бути як творча діяльність дітей, так і ознайомлення з доробком митців.

Культурно-мистецький напрям сприяє формуванню у відвідувачів нових сучасних компетентностей (наприклад, ЗД малювання), може бути основою для демонстрації вмінь відвідувачів та підсилювати ситуації успіху, самореалізації, взаємонавчання, розвитку технічних мистецьких вмінь.

До заходів цього напрямку належать активності за участі митців, майстрів, які знайомлять з власною творчістю, проведення творчих майстер-класів, виставок, тематичних творчих днів.

Заходи культурно-мистецького напрямку розвивають творчі здібності дітей та є практикою відновлення і адаптації до життя в умовах постійного стресу.

Напрямок психологічної підтримки та консультування передбачає залучення до роботи на точках СПІЛЬНО психолога, який може проводити заходи як з дітьми, так і з їхніми батьками.

З огляду на приміщення точки, психолог може проводити індивідуальні психологічні консультації, групи підтримки як для дітей, так і для дорослих, спрямовані на стабілізацію, відновлення та зміцнення психічного здоров'я.

Якщо приміщення точки не дозволяє індивідуальні форми роботи, можна організувати онлайн консультування або заходи із психологом на базі партнерських закладів, які розташовані неподалік від точки (приміщення школи, бібліотеки, селищної ради, клубу тощо).

Також на базі точки психологи можуть проводити освітні зустрічі та батьківські клуби у зручний для відвідувачів час. Такі зустрічі спрямовуються на відновлення батьків, попередження та розв'язання сімейних конфліктів, запобігання емоційному вигоранню тощо.

Унікальні напрями діяльності. Неповторний імідж точки СПІЛЬНО можна створити завдяки унікальному напрямку діяльності. Відвідувачі точки потребують різної допомоги, проте люди завжди відкриті до цікавого та незвичного. Фахівці, які працюють на точках, мають багато вмінь окрім свого фаху, тож можуть сконструювати напрям, який дасть можливості для творчості, відповідатиме потребам відвідувачів та забезпечить неповторність точки.

Наприклад, є відвідувачі підліткового віку, яких приваблює креативна діяльність, і є фахівець, який має інженерну освіту або відповідне вміння.

Разом з дітьми він може організувати конструювання моделей розвивальних іграшок. Або є діти, які хочуть писати статті та оповідання, а фахівець на точці має досвід журналістики, це може дати початок літературному гуртку чи редакції власної газети точки.

Варто проаналізувати свої вміння та поміркувати над ідеями створення простору унікальності в умовах точки.

Ми переконані в унікальності вмінь працівників кожної точки СПІЛЬНО, які зможуть створити особливу атмосферу для відвідувачів.

ДИТЯЧА ТОЧКА
СПІЛЬНО

QR code and text on a whiteboard:

26 жовтня

- 10:00-11:00 - Сказки про...
- 12:00-14:00 - Малювання на папері...
- 15:00-16:00 - Вікторія...
- 16:00-17:00 - Малювання...
- 17:00-18:30 - Сказки...

Життєві історії відвідувачів точок СПІЛЬНО

На точку СПІЛЬНО у місті Ірпінь, Київської області, звернулася мама Людмила¹ з 8-річним сином. Жінка виховує двох дітей: двадцятирічного Олега та молодшого, Владислава. **Мама була дуже занепокоєна та відчувала сильну тривогу за молодшого сина, оскільки хлопчик зображував на малюнках все чорним кольором. Усі сюжети малюнків були пов'язані з війною.**

«Ми все життя проживаємо в Ірпені. Початок війни застали саме тут. Почалися постійні обстріли, було дуже голосно – залишатися ставало небезпечно. Ми дізналися про можливість евакуюватися та їхати закордон. Дорога була дуже важкою, діти бачили всі жахи, сильно хвилювалися один за одного. Коли виїхали в безпечне місце, постійно згадували про нашу домівку, сильно за нею сумували. Щойно дізналися про деокупацію міста – вирішили повертатися», – згадує Людмила.

Після повернення в Ірпінь жінка дізналася, що в місті розпочала роботу дитяча точка СПІЛЬНО. Адміністраторка розповіла про простір, про те, які послуги можуть отримати діти та батьки, а також про можливість безоплатної психологічної підтримки як для дітей, так і для батьків.

«Мене дуже непокоїв стан молодшого сина. Я запропонувала йому разом відвідувати точку СПІЛЬНО. Він погодився. Коли ми вперше прийшли, було багато дітей, з якими він почав спілкуватися та гратися.

В цей час я мала можливість поспілкуватися з психологінею, Ксенією, розповісти про свої хвилювання, страхи, переживання. Було дуже комфортно, мене уважно слухали, підтримували. Психологіня також запропонувала зустріч із сином», – розповідає жінка.

1 Імена змінено.

Точки СПІЛЬНО: організація діяльності дитячих просторів в Україні

Психологиня працювала і з мамою та дитиною. За час зустрічей вдалося розібратися зі складними переживаннями та стабілізувати їхній стан.

«Завдяки рекомендаціям психологині ми потихеньку поверталися до життя. **Я навчилася технікам, які допомогли мені впоратися з травмуючими спогадами. Син також став спокійнішим.** Почала помічати, що у малюнках з'являються кольори. **Це велика позитивна зміна для мене».**

«**Одним із завдань просторів є адаптуватися до нових реалій сьогодення, бути почутими та отримати ту фахову психологічну підтримку, завдяки якій травми війни будуть подолані**», – ділиться психологиня Ксенія.

2 Проєкт впроваджувався Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) у партнерстві з ГО «Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».

2.3. Форми роботи на точках СПІЛЬНО

Пропонуємо добірку ідей та практик, які дозволять ефективно сконструювати роботу точки та зацікавити відвідувачів.

Шукайте опис форм роботи, позначених зірочками (***) , у **ДОДАТКУ 2**.

Перегорніть сторінку до додатку із таблицею.

Табл 3. Опис форм робіт на точках СПІЛЬНО

Напрями та форми роботи дитячої точки СПІЛЬНО	діти 0-6 років	діти 6-10	діти 11-13	підлітки та молодь 14+	Батьки	Примітки
ДОЗВІЛЛЯ						
«Біганки»*** (учасники послідовно виконують завдання дозвільного змісту та звітують про них)						
«Грай-місто» (за допомогою карти діти долають відстані від станцій «Грай-місто» та вирішують завдання, надані на кожній станції: казкова, дослідна, етика, естетика, логіка, креативність)						Можлива індивідуальна та групова організація
«Спільнопіца»*** (захід з техніками візуалізованого впливу та аналогіями)						
«Спільнофільм» (перегляд та обговорення подій фільму, мультфільму)						
«Сцена талантів» (організація демонстрації вмінь відвідувачів заходами концертів, студій, презентацій талантів)						

«Тематички» (тематичні зустрічі або ранки, дні, вечірки, які передбачають спілкування та візуалізацію на певну тему: День котів, День дякую, День дружби тощо)						
Анімації (розважальні зустрічі з використанням анімації, наприклад бульбашкові шоу, ігрові програми, фокуси тощо)						Може передбачати участь батьків
Буккросинг* (презентація цікавих книг дітьми, обмін книжками)						Передбачає участь батьків
«Книгарня» / «Скрапбукінг» (виготовлення особистих або сімейних книг у різних техніках з використанням особистісного змісту та різних кольорових деталей, стрічок, наліпок тощо, заготованих організаторами. Тематика книжок може бути такою: «Мої улюблені справи», «Я в ресурсі», «Книга моїх подорожей», «Книга улюблених страв», «Книга розмальовок», «Книга друзів»)						
«Спільногра»: настільні ігри («Джанга», «Саботер», «Свинтус», «Еліас», «Каркасон», «Монополія» тощо)						

Напрями та форми роботи дитячої точки СПІЛЬНО	діти 0-6 років	діти 6-10	діти 11-13	підлітки та молодь 14+	Батьки	Примітки
Незвичайні зустрічі відвідувачів та вільна гра (зустрічі відвідувачів можуть змінювати тему, спосіб, приладдя, наприклад, всіх, хто завітав на дитячу точку, вітає переодягнений герой мультфільму; запрошення до простору для вільної гри)						
Прогулянки-екскурсії (учасники беруть участь у тематичних прогулянках та екскурсіях, присвячених різним тематикам (можуть відбуватися неподалік від точки)						
Розмальовки (настінні, настільні, напольні, колективні, індивідуальні, на вибір, на запит)						
«Пісочна година» (заняття з пісочної терапії чи пісочної анімації)						
Рухливі ігри дозвільного змісту						

Свята (організуються календарні та локальні свята)						
Халабудний день (будуємо халабуди з будь-чого, що є на точці, можна підготувати багато ковдр)						
СПОРТ						
Ранкові руханки						
Рухливі паузи						
Барвистий парашут (ігри з парашутом)						
Урок дихальної гімнастики						
День спорту / День виду спорту (День волейболу, День гімнастики, День бігу тощо)						
НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА						
«17 важливих подій» (зустрічі, присвячені 17 цілям сталого розвитку людства)						
«Всі ми — різні, всі ми — особливі» (заняття, спрямовані на формування у дітей, батьків толерантності, поваги до різноманітності, унікальності кожної особистості)						

Напрями та форми роботи дитячої точки СПІЛЬНО	діти 0-6 років	діти 6-10	діти 11-13	підлітки та молодь 14+	Батьки	Примітки
Перегляд мультфільмів про толерантність та інклюзію						
«Ательє оновлень» (навчання відвідувачів планувати та втілювати ідеї з оновлення свого життя)						
«Батьківський клас» / «Батьківська школа» (навчальні неформальні зустрічі для батьків з питань розвитку та виховання дітей, відновлення батьківського ресурсу тощо)						
«Вузлики»*** (рішення проблем на певну тему; форма роботи, яка передбачає формулювання проблем та спільне «розв'язання вузликів» через обговорення варіантів дій з подальшою рефлексією)						
«Домашка на 100%» (організація супроводу виконання домашніх завдань)						

«Дослідники світу» (організація нескладних дослідів та експериментів)						<u>Посилання</u>
«Батьки і малюки» (групи спільних заходів дітей та батьків)						
«Розумний малюк» (групи раннього розвитку)						<u>Посилання</u>
«Монтесорі клас» (заняття за методикою М. Монтесорі)						
Інтерактивні пізнавальні ігрові програми						
Коворкінг «Тато й мама в курсі»***						

Напрями та форми роботи дитячої точки СПІЛЬНО	діти 0-6 років	діти 6-10	діти 11-13	підлітки та молодь 14+	Батьки	Примітки
Навчальні настільні ігри «Спільногра» <u>посилання тут</u>						
Студія «Поліглот» та всі заходи, які сприяють навчанню іноземної мови						
Soft skills тренінги (тренінги з розвитку м'яких навичок: ухвалення рішень, критичного мислення, ефективного спілкування, лідерства та роботи в команді тощо)						
Фасилітовані зустрічі з батьками «Долаємо перепони у спілкуванні»						

«Хизувалки» / «Хвилинки слави» (заходи, де кожна дитина може знайти, за що себе похвалити, та зміцнити самооцінку)						
«Логопедичний острів» (індивідуальні та групові заняття з логопедом)						
Школа майбутнього першокласника (широкий спектр заходів, спрямованих на підготовку до школи)						
Парк професій (зустрічі з представниками різних професій, почергове створення мінімальних умов на точці для ознайомлення з різними професіями; цикл занять протягом місяця чи кварталу, раз на тиждень)						
«Школа волонтерства» / «Школа лідерства» / «Студія розвитку» (залучення дітей та батьків до волонтерства — безоплатної діяльності на користь громади, формування лідерства та активної життєвої позиції)						

Напрями та форми роботи дитячої точки СПІЛЬНО	діти 0-6 років	діти 6-10	діти 11-13	підлітки та молодь 14+	Батьки	Примітки
ПРОСВІТНИЦЬКО-ПРОФІЛАКТИЧНИЙ НАПРЯМ						
«Відверті зустрічі» (навчання підлітків основам статевої грамотності, збереження репродуктивного та статевого здоров'я)						
«Експерти» / «Мости спілкування» (зустрічі з представниками різних організацій та різних професій щодо попередження негативних явищ серед дітей: з представниками поліції, соціальними працівниками, ДСНС, медиками, пожежниками тощо)						
«Пес Патрон» (навчання дітей з питань мінної безпеки)						
«Мінна безпека» (інтерактивні заняття з мінної безпеки, тренінги-презентації від ДСНС тощо)						

«Рятівники чистоти» (зустрічі з лікарем за матеріалами «СПІЛЬНОТЕКА»)						
«Абетка харчування» (зустрічі з експертами з питань корисного харчування для дітей і батьків)						
Дискусійний майданчик (в основі дискусії — питання, які отримують фахівці точки. Мета заходу: обмін досвідом та думками серед батьків та підлітків. Наприклад, для батьків — з якого віку віддавати дитину у школу: з 6 чи 7 років; для підлітків — як обрати професію: слухати батьків чи вирішувати самостійно?)						
Інтенсив «Знай свої права» (інтерактивні заняття щодо ознайомлення дітей з правами дитини та її обов'язками; способами захисту своїх прав)						
Тренінги з навчання навичок безпеки та формування навичок збереження та зміцнення здоров'я						

Напрями та форми роботи дитячої точки СПІЛЬНО	діти 0-6 років	діти 6-10	діти 11-13	підлітки та молодь 14+	Батьки	Примітки
Комунікаційний підлітковий хаб*** (інтерактивні заняття з навичок ефективного спілкування)						
Копінг-сесії «Що робити, якщо...»***						
Мапа-клуб (мапування різних питань, пов'язаних із психосоціальною підтримкою та розвитком. Наприклад, мапуємо заклади, де можна відпочити у Кропивницькому, потім презентуємо; мапуємо місця, де молодь може отримати освіту у Кропивницькому й потім презентуємо).						

Напрями та форми роботи дитячої точки СПІЛЬНО	діти 0-6 років	діти 6-10	діти 11-13	підлітки та молодь 14+	Батьки	Примітки
ПРОСВІТНИЦЬКО-ПРОФІЛАКТИЧНИЙ НАПРЯМ						
«Корисні зустрічі чарівників»***						
«Ідея-майстерня»*** (проведення майстер-класів самими дітьми та їхніми батьками)						
Творчі майстер-класи (можуть відбуватися за різними напрямками: живопис, квілінг, аплікація, оригамі, ліплення, плетіння зі стрічок або бісеру, розпис по дереву тощо)						
Розмальовки (різної форми, розміру та тематики, індивідуальні або групові)						
Виставки майстрів, виставки мистецьких робіт дітей						

Напрями та форми роботи дитячої точки СПІЛЬНО	діти 0-6 років	діти 6-10	діти 11-13	підлітки та молодь 14+	Батьки	Примітки
Заняття з моделювання та інженерингу						
Портфоліо успіху (зберігання та презентації малюнків і творчих робіт груп, виставки на точці)						
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ						
Індивідуальне психологічне консультування						
Сімейне психологічне консультування						Батьки та діти беруть участь разом
Групи підтримки для підлітків						
Групи підтримки для батьків						

Окремою категорією є **виїзні заходи**, якщо персонал точки може забезпечити такі активності.

Виїзні заходи — це активності поза приміщенням дитячої точки СПІЛЬНО, наприклад, у парку або в іншому закладі, де є можливість популяризувати діяльність точки. Виїзні заходи обов'язково зазначаються в графіку роботи точки, а також на сторінках у соціальних мережах. Для вузькоспеціалізованої роботи з дітьми в точках СПІЛЬНО можна залучити фахівців мобільних бригад. Заходи можуть проводитись у вигляді «промо» — розповідей про діяльність ЮНІСЕФ та дитячої точки СПІЛЬНО в інших закладах громади. Це дозволить поширити інформацію про точки СПІЛЬНО та залучити більшу кількість відвідувачів.

Важливо! Частину заходів на точці СПІЛЬНО можна проводити з використанням матеріалів СПІЛЬНОТЕКА — це інформаційний каталог, створений ЮНІСЕФ для допомоги фахівцям, що працюють з дітьми та батьками.

Будь-який матеріал цього каталогу може стати основою проведення цікавого заходу. **Оберіть тематику, підготуйте на її основі захід з урахуванням вищевказаного алгоритму — і конспект нової активності готовий.**

Події та заходи на точці мають бути не тільки різноманітними, а і корисними для розвитку, мають сприяти психосоціалній підтримці дітей та батьків, допомагати в адаптації та інтеграції дітей і сімей з дітьми до громади.

ДИТЯЧ
Спі

Життєві історії відвідувачів точок СПІЛЬНО

Олена переїхала з сім'єю у Бердичів у травні 2022 року, коли в рідному місті Бахмуті стало дуже небезпечно.

“Ми не хотіли їхати до останнього, але коли по місту почала працювати авіація і сусідні вулиці вже були знищені, ми зібралися за день і залишили рідне місто”, — згадує Олена.

“Я домогосподарка, виховую дітей, у мене двоє синів 6 та 12 років. Мій чоловік постійно у відрядженнях, він монтажник на енергетичних підприємствах, ТЕЦ. Ми приїхали у Бердичів, бо йому тут запропонували роботу. Влаштуватися було складно, довго шукали собі нове помешкання.”

ЯК ВИ ДІЗНАЛИСЯ ПРО ТОЧКУ СПІЛЬНО?

“Ми були у Центрі надання соціальних послуг, отримували гуманітарну допомогу на дітей. До нас підійшла пані Тетяна, розпитувала звідки ми, яка допомога нам ще необхідна. Тоді ми і дізналися про дитячу точку СПІЛЬНО, і що Тетяна там працює соціальною працівницею. Тоді ж ми записалися з дітьми на індивідуальні психологічні заняття до Світлани, психологині точки СПІЛЬНО.”

ЧИ З'ЯВИЛИСЯ У ВАС НОВІ ЗНАЙОМСТВА НА ТОЧЦІ СПІЛЬНО?

“Ми з однією жінкою познайомилися на роздачі гуманітарної допомоги, а потім зустрілися і на точці СПІЛЬНО. Мій молодший син подружився з її сином. Тепер, коли ми десь бачимось, то наші діти разом граються.”

Ще двох нових приятельок маю з курсу “Діти та війна”. Вони місцеві мешканки, розповідали нам про місто, влаштували екскурсію у Ботанічний сад”.

ЧОМУ НА ВАШУ ДУМКУ БАТЬКАМ ВАРТО ВІДВІДАТИ ТОЧКУ СПІЛЬНО?

“Я вважаю, якщо батькам важко наважитися йти у якесь нове місце, то варто піти хоча б заради дітей, бо там для них чудове дозвілля, можливість отримати психологічну допомогу, відвідати майстер-класи, знайти нових друзів.

Я неймовірно вдячна нашій психологині Світлані за допомогу, за добре слово та поради. Фахівці точки СПІЛЬНО підтримували нашу сім’ю, робили перенаправлення, якщо самі не могли надати допомогу. Планую і надалі з дітьми відвідувати точку, нам сказали, щоб ми приходили у будь-який час за допомогою”.

---

3. Як зробити точку СПІЛЬНО інклюзивною

3. Як зробити точку СПІЛЬНО інклюзивною

Середовище, у якому перебувають діти, має сприяти їх розвитку, розкривати здібності, давати відчуття захищеності. Як створити простір, відкритий та дружній для кожної дитини? Відкритість — це не тільки про доступність та універсальний дизайн⁷⁸.

Інклюзивність середовища дитячої точки СПІЛЬНО — це поєднання безбар'єрних входів, зручних умов та особливої атмосфери. Тут цінують дитину, поважають її погляди і думки, створені рівні можливості для всіх, враховані потреби та особливості розвитку кожної дитини.

Простори точок СПІЛЬНО — взірцеві простори, дружні до дітей. Вони організовані так, що **кожна дитина** відчувається впевнено та комфортно.

3.1. Що таке інклюзія в контексті понять інвалідності та особливих освітніх потреб

Щоб точки СПІЛЬНО працювали якісно, її фахівці мають знати що таке інклюзія, інвалідність, особливі освітні потреби у сучасному світі.

7 Універсальний дизайн — це дизайн предметів, середовища, програм та послуг, покликаний зробити їх максимально придатними для використання усіма людьми без необхідності розумного пристосування чи спеціального дизайну. Універсальний дизайн враховує різноманіття людської природи та життєвого циклу людини й відповідно різні можливості та потреби кожного користувача (за Оленою Івановою).

8 Більше про те, що таке універсальний дизайн можна прочитати за посиланням: https://issuu.com/undpukraine/docs/unidesign_block_v11

Інклюзія — це процес включення кожної дитини в соціум, відсутність кордонів та обмежень.

Інклюзія — про те, що всі діти мають рівні права. Будь-яка дитина має право прийти до точки СПІЛЬНО, отримати якісну психосоціальну підтримку та/або інші послуги, знайти друзів, долучитися до улюбленої справи, включитися у соціум точки.

Фахівці точки мають запропонувати дітям активності та простір, який відповідає їх потребам, можливостям та є безбар'єрним. Саме це ми маємо на увазі, коли говоримо про інклюзію.

Ефективна інклюзія означає, що фахівці точок мають розуміти індивідуальні сильні сторони та потреби всіх дітей, а не лише дітей без інвалідності або ж, навпаки, лише дітей з інвалідністю.

Інвалідність — це не стан конкретної людини, а взаємодія між людиною і соціальними бар'єрами, які ускладнюють або унеможливають участь в житті суспільства.

Інвалідність як соціально-правовий статус не впливає на доступність для дитини психосоціальної підтримки у точці СПІЛЬНО. Діти, які мають порушення інтелектуального розвитку, дефіцит уваги та гіперактивність, дислексію, дисграфію чи порушення усного мовлення, можуть не мати правового статусу інвалідності. Але їх особливі освітні потреби потребують додаткової уваги для залучення дитини у роботу точки.

Це може бути використання адаптованих ігор, забезпечення зрозумілою навігацією в межах точки, візуальні карти подій точки, забезпечення корекційним супроводом, зміна методів подання матеріалу (наприклад, з аудіального на візуальний). Тобто важливо зробити все, щоб дитина могла брати участь в активностях точки разом з іншими дітьми.

Також ми можемо зустріти дітей, які мають правовий статус інвалідності, але

Політики, які розділяє ЮНІСЕФ, розглядають інклюзивне середовище як сукупність умов, способів і засобів для СПІЛЬНОЇ діяльності дітей у просторах психосоціальної підтримки з урахуванням їхніх прав, потреб та можливостей.

ознаки інвалідності непомітні. Наприклад, дитині встановлена інвалідність у зв'язку з діагнозом «цукровий діабет» або ВІЛ-інфекція. Її індивідуальні особливості, пов'язані з інвалідністю, в процесі спілкування на точці **можуть не проявлятися**. Інша ситуація виникає, якщо на точку СПІЛЬНО прийшла дитина з вираженим порушенням зору. Така дитина має **особливі освітні потреби**, необхідно адаптувати простір, підходи та методи навчання.

Поняття «особа з особливими освітніми потребами» чітко визначено в законодавстві України: це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту (пункт 20 частини першої статті 1 Закону України «Про освіту»). Саме таке визначення використовують фахівці точок СПІЛЬНО для розуміння потреб дітей та планування роботи з ними.

«Інвалідність» та «особливі освітні потреби» ми розглядаємо як необхідність подолання бар'єрів та надання підтримки дитині. Ми робимо акцент на соціальній моделі, заснованій на правах людини, замість медичної. Ці два підходи мають відмінності.

Медична модель визначає, що «дитина має проблеми». Дітей розглядають виключно через порушення розвитку, обов'язкове лікування й корекцію порушень розвитку. У межах медичної моделі від дітей очікують пристосування до реального середовища і суспільства, а якщо це неможливо повною мірою, їх ізолюють від суспільства.

На протигагу медичній, **соціальна модель, що заснована на правах людини**, ґрунтується на підході «навколишнє середовище має бар'єри, які ускладнюють реалізацію прав та потреб людини». Соціальна модель орієнтована на усунення бар'єрів, що не дозволяють дитині бути в суспільстві на рівних з іншими дітьми.

«Коли квітка не цвіте, ми «лагодимо» середовище, в якому вона росте, а не квітку», — цей вислів якнайкраще розкриває ідею інклюзії. Саме таким середовищем має бути дитяча точка СПІЛЬНО.

Для створення інклюзивного середовища точки важливо:

- враховувати права, індивідуальні потреби та можливості кожної дитини;
- дотримуватися принципів універсального дизайну;
- взаємодіяти з батьками.

Важливо! У дружніх просторах не потрібні назви діагнозів та захворювань, висновки лікарів та списки ліків, якими лікують дітей!

1. Дитина не готова перебувати на точці? **Думаємо, як підготувати точку та захід для неї та інших дітей.**

2. У нас немає достатньо ресурсів? **Думаємо, що можна зробити з ресурсами, які в нас є.**

3. Здається, що цій дитині потрібен окремий простір? **Думаємо, як можна допомогти їй почуватися комфортно** в єдиному просторі з однолітками.

4. Дитині потрібно більше допомоги? **Думаємо, що вона може робити самостійно, а що – з підтримкою.**

5. У мене, як фахівця, немає для цього необхідних знань? **Думаємо, де отримати додаткові знання, щоб допомогти дитині.** Звертаюсь до батьків за порадою. Питаю думку дитини у зручний для неї спосіб.

3.2. Створення інклюзивного середовища: у фокусі уваги фахівці

Страх фахівців працювати зі «складними дітьми» є одним з бар'єрів на шляху створення інклюзивного середовища у просторах дитячих точок СПІЛЬНО.

Часто такий страх викликаний сприйняттям дорослого, а не фактичними станом дитини.

Хтось думає, що не зможе надати якісну допомогу, хтось не приймає інакшість дитини й ігнорує її потреби. Це цілком логічні відчуття людей, які не знайомі з філософією інклюзії. Для подолання страху важливо знати як діяти. А щоб подолати неприйняття — важливі мотивація і бажання допомогти дитині включитись в життя.

Важливими є розуміння та прийняття фахівцем інклюзії, здатність долати перешкоди та шукати виходи з будь-яких складних ситуацій, повага до індивідуальності, людяність.

Чекліст для фахівців точки СПІЛЬНО — звіряємо установки, цінності, принципи

- Вмотивований фахівець зможе впоратися з будь-якими викликами.
- Чим вищий рівень обізнаності фахівця, тим нижчий рівень страху та невпевненості.
- Досвід формує майстра, тож не бійтеся отримувати перший досвід створення інклюзивного простору та аналізуйте його.
- Щирість у взаємодії з батьками та дітьми — найкращий інструмент. Не бійтеся сказати про те, чого не знаєте або не вмієте.

Чекліст для фахівців точки СПІЛЬНО — звіряємо установки, цінності, принципи

- особисті упередження, стереотипи (неприйняття фахівцем дитини з особливими освітніми потребами);
- відсутність у фахівця досвіду роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
- страх невідомості (чи впораюся) та відповідальності;
- озвучені батьками, тривоги, побоювання чи очікування, з якими не готовий впоратися фахівець;
- попередній негативний досвід взаємодії (фахівець вважає, що не впорався);

- уникання фахівцем складнощів.

Як покращити ситуацію?

- Не робіть дитину «непомітною», включайте її у процеси.
- Давайте собі час на адаптацію.
- Побудуйте успішну взаємодію з батьками.
- Ознайомтесь з особливостями дитини. Почніть із сильних сторін. Про них залюбки розкажуть батьки дитини.
- Ознайомтесь з ефективними прийомами, стратегіями взаємодії з дітьми з урахуванням їх віку, поведінки, розвитку, наявності компетентностей та потенційних можливостей дитини.
- Вибудуйте командну взаємодію між фахівцями точки.

Важливо! спілкування з дітьми та про них теж має свої правила. **Головне: передусім бачити людину, поважати її права та гідність**, а вже потім — її інвалідність чи соціальний статус.

- Пам'ятайте: перед вами — дитина, а не її інвалідність. Дитина з інвалідністю — насамперед дитина, окрема особистість з інтересами й уподобаннями.
- Змістіть фокус із того, що дитина **НЕ МОЖЕ** на те, що вона **МОЖЕ**.
- Сприймайте індивідуальні відмінності дитини як корисний ресурс, а не як проблему.
- Налаштуйтеся на спокійну реакцію в нестандартних ситуаціях.

Отже, визначимось з правилами інклюзивного етикету:

- Уникайте поділу на «здорових дітей» і «дітей-інвалідів», коректніше говорити про «дитину з інвалідністю» і «дитину без інвалідності».
- Уникайте вживання ярликів на кшталт «інвалід», «жертва», «неповноцінна», «каліка», «відсталий», «хворий», «інклюзивний». Використовуйте

вислови на зразок «людина / дитина з ...», «людина / дитина, яка пере-несла...», «людина / дитина, яка має...», «людина / дитина, якій складно...», «людина / дитина, у якої виникають труднощі з ...», «людина, яка користується кріслом колісним», «людина з ампутованими кінцівками», «люди-на, яка не говорить».

- Уникайте зменшувально-пестливих форм чи форм, похідних від назви діагнозу чи порушення, на кшталт «даунятко», «аутик», «візочник», «глухенький», «сліпенький» тощо.
- Не кажіть «особлива дитина», адже всі діти чимось вирізняються.
- Уникайте знеособленого називання: «він», «вона», «той», «цей» тощо.
- Коли бачите дитину з інвалідністю, не говоріть про неї в третій особі, звертаючись до того, хто її супроводжує. Краще розмовляйте із самою дитиною й дайте їй можливість відповісти у зручний для неї спосіб.
- Не вживайте негативних виразів, як-от «страждає на...» — це передба-чає, що людині, про яку ви говорите, постійно погано, боляче й у неї немає надії.

3.3. Створення інклюзивного середовища: у фокусі уваги батьки

Інвалідність змінює життя всієї родини.

Реалізуючи філософію інклюзивності у точках СПІЛЬНО, фахівці мають турбуватися як про дітей, так і про батьків.

Чекліст для фахівців точки СПІЛЬНО — зв'яземо установки, цінності, принципи

- Батьки хочуть, щоб їх вислухали.
- Батьки мають отримати інформацію про функції та послуги точки на початку спілкування.

Батьки мають побачити, що на точках СПІЛЬНО створені безпечні умови для їх дітей та панує атмосфера розуміння, поваги, прийняття дитини такою, як вона є.

- Батьки можуть надати важливу інформацію про сильні сторони дитини та її індивідуальні потреби.
- Батьки можуть потребувати підтримки й допомоги.
- Батьки мають своє бачення щодо допомоги для їхньої дитини.
- Якщо налагодити співпрацю з батьками складно, можуть допомогти досвідченіші колеги або психолог.

Поради щодо взаємодії з батьками:

- Встановіть довірливі взаємини.
- Говоріть батькам про успіхи дитини: їхня мотивація — це рушійна сила всього процесу.
- Не очікуйте, що батьки будуть розповідати вам абсолютно все.
- Зберігайте конфіденційність інформації, яку вам повідомили батьки. Не розголошуйте діагноз та іншу інформацію щодо будь-якої дитини, яку вам довірили.
- Надавайте інформацію та рекомендації чітко та зрозуміло.
- Ставтеся з повагою до мрій та очікувань батьків щодо розвитку та соціалізації дитини.
- Не руйнуйте надії батьків.
- Зважайте на культурні особливості кожної сім'ї.
- Не сприймайте критику або інші висловлювання батьків як особисту образу.
- Долучайте батьків до спільної діяльності. Розділяйте з ними відповідальність.

Що важливо для батьків?

- Знати, що їх дитина у безпеці і їй добре;
- Знати, що їх чують і всі занепокоєння сприймають серйозно;
- Відчувати підтримку;
- Дружнє ставлення, відсутність зверхності та повчань;
- Щоб у них не провокували почуття провини.

Для побудови партнерських взаємин з батьками стане у нагоді техніка «Я — висловлювання», покликана запобігати конфліктам у спілкуванні та допомагає людям краще розуміти одне одного. «Я — висловлювання» повідомляє іншій людині про ставлення до того, що відбувається, без звинувачень. Ця

Орієнтовна схема побудови «Я — висловлювання»:

1. *Опис ситуації, яка викликала напругу («Коли я бачу, що...», «Коли це відбувається...», «Коли я стикаюсь з тим, що...»).*

Констатуйте факт події чи якоїсь ситуації, уникаючи звинувачувального тону й моралізаторства. Потрібно говорити, не даючи оцінку особистості. Ваш партнер у спілкуванні повинен відчувати доброзичливість з вашого боку.

2. *Опис власного почуття у певній ситуації («Я відчуваю...», «Я не знаю, що й сказати...», «У мене виникла проблема...»).*

Ви називаєте ті почуття, які ви відчуваєте щодо поведінки людини чи ситуації. Ви можете відчувати роздратування, безпорадність, прикрість і про ці емоції повідомляєте співрозмовникові.

3. *Безоцінковий опис дій, здійснених іншою людиною («Я бачу...(називання дії як факту без її оцінки)», «Я помічаю...», «Я спостерігаю...»).*

Вам слід чітко і ясно показати, яка негативна дія призводить до такої реакції.

4. *Побажання щодо зміни ситуації («Я просив/ла б вас...», «Я буду вдячний/а вам, якщо...», «Пропоную наступного разу...», «Я сподіваюсь...»).*

Ви озвучуєте прохання або повідомлення про те, що і як саме партнер може змінити.

техніка передбачає опис почуттів, конкретної поведінки, яка їх викликала, та інформацію про шляхи вирішення ситуації.

Ось декілька запитань, які можуть бути в нагоді, щоб дізнатись більше інформації про дитину:

- Розкажіть про вашу дитину більше. Які її сильні сторони?
- Що ми повинні знати про стан здоров'я вашої дитини?
- Що дитина найкраще робить?
- Що любить робити дитина? Чим любить займатись у вільний час?
- Чим дитина захоплюється? Яким іграм та іграшкам надає перевагу ваша дитина?
- З ким більше спілкується дитина?
- Як ваша дитина взаємодіє з однолітками?
- Як дитина комунікує з оточенням?
- Чого лякається дитина або що її обурює, тривожить? Що може розізлити?
- Коли дитина плаче чи розгнівана, що її заспокоює? Яким способом ми можемо допомогти, якщо дитина перевантажена або засмучена?
- Як реагує на сильні звукові подразники, на гучну музику?
- Чи відвідує заклад освіти? Чи є проблеми / труднощі, пов'язані із закладом освіти?
- Що вміє дитина робити самостійно? Якої допомоги потребує?

3.4. Створення інклюзивного середовища: у фокусі уваги діти

- Як заохочуєте дитину до виконання якихось дій?
- Які є мотиватори, які допоможуть залучити дитину до групової діяль-

ності?

Ідея інклюзивного середовища полягає у сприянні розвитку, соціалізації, взаємодії всіх його учасників. Щоб створити такі умови, треба зрозуміти особливі освітні потреби дитини, її труднощі, та визначити, як їх подолати.

Чекліст для фахівців точки СПІЛЬНО — звіряємо установки, цінності, принципи

- Важливо бачити спочатку дитину, а потім — діагноз.
- Кожна дитина — унікальна. Знайдіть, у чому унікальність цієї дитини. Покажіть ці риси дитині та її батькам.
- Кожна дитина має сильні та слабкі сторони: спробуйте визначити спочатку сильні сторони. Слабкі ви побачите пізніше й подумаете, як їх підсилити.
- Кожна дитина гідна поваги та рівноправного ставлення — це закон.
- Кожна дитина потребує підтримки й дружби ровесників — подумайте, як допомогти дитині соціалізуватися саме зараз, а не колись.
- Кожна дитина має право на рівний доступ до навчання та отримання якісної освіти — це повною мірою охоплює психосоціальна підтримка.

Як налагодити контакт з дитиною?

- Дайте дитині час для адаптації.
- З розумінням та увагою ставтеся до індивідуальних потреб дитини.
- Зберігайте рівний емоційний фон. Усі фрази та речення формулюйте в позитивному ключі. Розмовляйте спокійно, нейтрально.
- Говоріть короткими реченнями, структуровано, чітко й максимально зрозуміло.
- Слухайте дитину уважно. Будьте терплячими, зачекайте, доки вона закінчить фразу, сформулює думку.
- Перепитайте, уточніть, що мала на увазі дитина, якщо ви не зрозуміли.
- Намагайтеся грати на випередження. Пробуйте аналізувати, у яких випадках виникає негативна поведінка, і намагайтеся попереджати це.
- Залучайте дитину до виконання посильних завдань.
- Виробляйте правила. Не бійтеся ставити межі. (Якщо дитина любить

обійматися, а для вас або інших дітей це неприйнятно, кажіть «Стоп. Ні. Ми будемо вітатись іншим чином»).

- Якщо говорите дитині «ні», обов'язково пояснюйте, чому.
- Якщо дитині потрібно більше часу на виконання завдання, не підганяйте її, будьте терплячими.
- Не нав'язуйте свою допомогу. Краще дізнатись чи потребує допомоги дитина і якої саме.
- Не знецінюйте дитину. Не фокусуйтеся на тому що дитина не може зробити, або робить погано.
- Уникайте упередженості.
- Шукайте, до чого дитина найбільш здібна.

Відмінності дітей можуть викликати чимало запитань у однолітків. Чому він / вона не говорить? Чого він / вона часто плаче? Чому він / вона часто кричить? Не треба уникати відповідей на ці запитання й табувати їх.

Як відповідати на запитання дітей про дітей з порушеннями розвитку / інвалідністю?

- Не ігноруйте запитання дітей.
- Завжди кажіть правду.
- Залучайте дітей до розмови та дискусій.
- Залучайте дітей до допомоги і спілкування.

Ефективне інклюзивне середовище передбачає взаємодію між дітьми.

Дітям з особливими освітніми потребами іноді складно взаємодіяти з іншими людьми. Це вміння необхідно формувати.

Важливо! Завдання фахівця точки СПІЛЬНО - створити умови для спілкування й взаємодії між дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми ровесниками.

Однак, однолітки можуть уникати спілкування, якщо помічають відмінності інших дітей. Причиною цього може бути брак знань, викривлена інформація. Дорослі мають бути готові до обговорення. Краще розпочати таку розмову першими.

Як залучати дітей до взаємодії?

- Отримати інформацію від батьків про вподобання дитини, улюблені заняття, ігри.
- Отримати інформацію про специфіку поведінки, проблемні і критичні ситуації, способи заспокоєння.
- Об'єднати дітей у групи за вподобаннями, спільними інтересами.
- Залучати до ігор та спільної діяльності, посиленої для всіх учасників процесу.
- Проводити з дітьми заходи на розуміння відмінностей людей, спільних рис, взаємоповаги (водночас важливо пам'ятати, що розповідь про інвалідність (показ відео, мультфільмів) у присутності дитини з таким порушенням є неетичною).

Вчити дитину з особливими освітніми потребами дотримуватися черги, спокійно приймати поразку й допомогу від інших, реагувати на прохання про допомогу; відповідати на привітання або ініціювати їх.

Правила вибору ігор

Гра є інструментом для розвитку соціальних, комунікативних, когнітивних, академічних навичок дітей. **Планування роботи з дітьми з особливими освітніми потребами передбачає ретельний відбір ігор, визначення способів інтеграції дітей у загальну гру.** Для цього необхідно:

- **З'ясувати, яким іграм надає перевагу дитина.** Спитайте про це у батьків. Спостерігайте, до чого дитина долучається залюбки, коли ви пропонуєте їй різні активності: настільні ігри, сенсорні, рухливі, творчі, сюжетні.
- **Подбати про доступність гри для дитини.** Проаналізуйте навички, які має дитина: чи розуміє звернене мовлення, чи здатна спілкуватися вербально, чи може концентрувати увагу й на який час, чи розвинута та

якою мірою моторна координація, який має рівень знань та досвід про оточення.

- **Зрозуміти, які цілі плануєте досягти за допомогою ігрових дій.** Визначте, для чого обираємо ту чи іншу гру, чого ми бажаємо досягти: зняти напруження, заспокоїти, зняти сенсорне перевантаження, навчити контролювати тіло, розвивати навички соціальної взаємодії, навчити дотримуватися правил, розвивати увагу та інше. Гра тільки для дитини виглядатиме спонтанною. Для організатора гри — це ретельно продумані цілі: що сьогодні можна зробити для дитини у грі.
- **Знати і врахувати вік дітей.** Під час планування колективної гри з іншими дітьми враховуйте вікові та індивідуальні можливості дитини. Продумайте та спробуйте передбачити можливість трансформувати ігрову діяльність дитини в активну взаємодію з однолітками.
- **Дізнатися про вміння дитини грати з ровесниками.** Якщо дитина відмовляється грати з іншими дітьми, з'ясуйте, чи вміє дитина грати з дорослими (батьками, педагогами). Якщо ні, то спершу варто навчити грати дитину саме з дорослими. Пограйте з нею.

Як обирати ігри для дітей

Обирайте:

- **НЕТРИВАЛІ ІГРИ**

Чому? Якщо гра триватиме довго, дитина може втомитись (зокрема й емоційно), у неї зникне зацікавленість, бажання брати участь. Пам'ятаймо, що для дитини гра є відпочинком і розвантаженням (сенсорним, психологічним, емоційним).

- **ІГРИ З ПРОСТИМИ ПРАВИЛАМИ**

Чому? Грати мають усі діти, зокрема, з різним рівнем розвитку (мовленнєвим, моторним, когнітивним). Правила мають легко запам'ятовуватися та виконуватися всіма учасниками. Складні правила можуть викликати напруження та бажання вийти з гри.

- **ІГРИ НА НЕВЕРБАЛЬНУ ВЗАЄМОДІЮ** (або з мінімальним вербальним супроводом)

Чому? Багато дітей з особливими освітніми потребами мають мовленнєві порушення. Тому доречно використовувати ігри, які не вимага-

ють говоріння та швидкості мовлення. Це можуть бути ігри з повітряними кульками, м'ячем, естафети.

- **ІГРИ, В ЯКИХ НЕМАЄ ПЕРЕМОЖЦІВ ЧИ ПЕРЕМОЖЕНИХ**

Чому? Якщо дитина неспритна і постійно програє, вона уникатиме ігор. Можливо, буде болісно переживати свої невдачі. З одного боку, діти мають вчитись на поразках, з іншого — варто плекати дух співпраці та поваги до кожної дитини. Змагальні ігри, як правило, порушують емоційну рівновагу дітей.

- **ІГРИ, В ЯКИХ ВИБУВАННЯ ГРАВЦЯ НЕ ВПЛИВАЄ НА ХІД**

Чому? Дитина може захотіти вийти з гри в будь-який час. Тому краще обрати таку гру, де вихід одного гравця не завадить її продовженню. Гра не зупиниться, а діти не розгубляться.

- **НАСТІЛЬНІ ІГРИ, В ЯКИХ ПЕРЕМОГА ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ВЕЗІННЯ**

Чому? Коли результат не залежить від рівня знань, уваги, спритності, виграти може будь-яка дитина. Це можуть бути прості «покрокові» ігри («бродилки»), ігри з випадковими картками, ігри на зразок «Камінь, ножиці, папір».

Додаткові поради:

- **ЗА ПОТРЕБИ, СПОЧАТКУ НАВЧАЄМО ДИТИНУ ГРИ ІНДИВІДУАЛЬНО, А ПОТІМ ВКЛЮЧАЄМО В ГРУ З ІНШИМИ ДІТЬМИ**

Чому? Дитина може не вміти діяти по чергово, передавати предмети, обирати необхідні дії. Ігровим навичкам треба навчати. До кожної дитини треба мати індивідуальний підхід, допомагати, підтримувати, підказувати, показувати приклад, повторювати декілька разів.

- **ЯКЩО ДИТИНА НЕ ВИЯВЛЯЄ БАЖАННЯ ГРАТИ В ГРУ, ТО ВІДСТУПАЄМО Й ПРОПОНУЄМО ІНШІ ЗАНЯТТЯ**

Чому? Примусити дитину грати неможливо. Дитина буде грати, якщо вона зацікавлена. Краще подумати, як наступного разу викликати бажання дитини долучитись до гри. Якщо дитина постійно відмовляється від ігор, їй важко гратися, то можна замінити ігри на творчі завдання.

Поступово ігри мають ускладнюватися від найелементарніших і переходити до складніших:

- від штовхання м'яча ногою та потрапляння м'ячем по чомусь до гри у футбол за певними правилами;
- від будування башти з трьох кубиків до будування LEGO за схемою;
- від простих, елементарних «покрокових» («бродилки») ігор до настільних ігор з трьома й більше правилами;
- від пересипання піску, ліплення пасочок з кінетичного піску до пошуку дрібних іграшок в піску, змішування барвників і елементарних дослідів;
- від хлопання мильних бульбашок до гри в дитячий боулінг.

УСПІШНА ВЗАЄМОДІЯ З ДІТЬМИ, ЯКА СПРИЯЄ РОЗВИТКУ, ҐРУНТУЄТЬСЯ НА ТАКИХ ЗАСАДАХ:

- Потреба в безпеці — первинна.
- Важливо знати план дій наперед.
- Позитивні емоції — основа взаємодії.
- Завдання відповідають можливостям дитини.
- Пояснення та інструкції дорівнюють рівню розуміння мовлення.
- Прагнення швидкого результату — помилкове.
- Послідовність і системність у взаємодії з дитиною.

Пам'ятаймо, що кожна ситуація особливих освітніх потреб індивідуальна й унікальна.

Ось рекомендації, які допоможуть побудувати взаємодію з дітьми, враховуючи їх особливі освітні потреби.

Якщо дитина має синдром Дауна:

- встановіть з дитиною візуальний контакт та переконайтеся, що вона вас розуміє;
- говоріть чітко і просто;

- краще почекати, поки дитина закінчить думку, навіть якщо це дається їй важко;
- давайте чіткі поетапні інструкції;
- враховуйте, що демонстрація краща за вербальну інструкцію;
- давайте час на реакцію;
- поступово знижуйте рівень підказок — від повної фізичної до жесту, а потім до самостійного виконання;
- будьте готовим до того, що дитина може несподівано підійти і обійняти вас посеред розмови.

Якщо дитина має розлад аутистичного спектру:

- говоріть простими й короткими реченнями;
- враховуйте, що тілесний контакт може бути неприємний;
- зоровий контакт не є обов'язковим;
- дозвольте дитині здійснювати стереотипні дії;
- пояснюйте всі свої дії;
- пояснюйте, чому це потрібно саме йому (мотивація);
- давайте час на відповідь;
- спеціалізований інтерес — привід для комунікації;
- не використовуйте натяків, переносних значень;
- враховуйте, що діти краще сприймають зорову інформацію;
- надавайте можливість відпочивати від спілкування, якщо дитина втомилась;
- враховуйте прагнення до стабільності, передбачуваності;
- враховуйте сенсорну чутливість.

Якщо дитина має порушення опорно-рухового апарату (пересувається за допомогою крісла колісного)

- для комфортного спілкування краще присісти на стілець, щоб ваші очі

та очі співрозмовника були на одному рівні;

- дотримуйтесь меж особистого простору (не можна торкатися візка без потреби);
- спочатку запитайте, чи потребує дитина вашої допомоги, якою вона має бути;
- запроваджуйте руханки, фізкультхвилинки, щоб дитина могла порухатися або змінити позу;
- якщо дитина захотіла пересісти з крісла колісного на стілець, стежте за тим, щоб ноги доставали до підлоги.

Якщо дитина має порушення зору

- підходячи, завжди вітайтеся й представляйтеся;
- звертайтеся до дитини на ім'я, легко торкаючись плеча;
- уточніть, чи справді дитина потребує вашої допомоги, і як її правильно надати;
- якщо її треба кудись проводити, спрямувати дитину можна двома способами: вона сама візьме вас або ви обережно направите її;
- зменшуйте час зорового навантаження (замінюйте візуальну інформацію аудіальною та тактильною);
- контролюйте позу дитини за столом (не дозволяйте низько нахилитися над книгою, малюнком);
- максимально конкретизуйте вербальну інформацію;
- використовуйте збільшений шрифт, збільшену контрастність друкованої інформації.

Якщо дитина має порушення слуху

- помахайте їй рукою або торкніться плеча, щоб привернути до себе увагу;
- говоріть чітко;
- розмовляйте з дитиною спокійним, рівним голосом (не кричіть);
- використовуйте міміку, жести, відповідний вираз обличчя;

- уникайте надмірної артикуляції й за можливості дублюйте сказане письмово;
- дитина повинна сидіти достатньо близько до співрозмовників і бачити їхній артикуляційний апарат;
- використовуйте наочні матеріали;
- не перебивайте, дайте можливість висловити дитині думку;
- переконайтесь, що дитина вас розуміє.

Якщо дитина має мовленнєві порушення

- говоріть повільно й чітко;
- давайте прості короткі інструкції;
- давайте дитині час на відповідь;
- за необхідності використовуйте альтернативні або додаткові засоби комунікації;
- використовуйте наочність і письмові вказівки для підкріплення вербальної інформації;
- змінюйте інтонацію й силу голосу для привертання уваги;
- перевіряйте, як дитина зрозуміла вас.

Якщо дитина має інтелектуальні труднощі

- говоріть просто й чітко;
- емоційно забарвлюйте мовлення;
- використовуйте жести;
- свої дії супроводжуйте словами, спонукайте дитину повторювати за вами;
- встановіть зоровий контакт;
- використовуйте наочний матеріал з реальними зображеннями;
- надавайте зразок, алгоритм, план, схему.

Для покращення взаємодії можна використовувати

- візуальну підтримку (знаки по всьому приміщенню, дошки-липучки, схеми, таблиці, фотографії, малюнки, символи);
- візуальний розклад (передбачуваність, очікувані переходи, відчуття досягнення допомагають розуміти рутини, виховує незалежність);
- унаочнення способів поведінки в різних ситуаціях;
- таймери (стимулювання переключення на інший вид діяльності, стимулювання певної передбачуваності, запланованості процесу взаємодії);
- дошка пріоритетів «спочатку — потім»;
- допоміжні / альтернативні засоби комунікації;
- заохочення (похвала, накопичувальна система жетонів, привілеї, матеріальні винагороди — сюрпризи, смаколики, узгоджені заздалегідь з батьками).

Найважливіше — пам'ятати, що найбільшим здобутком суспільства є людська різноманітність та її визнання.

Якщо перед вами дитина з інвалідністю, то вона має такі самі права й обов'язки, як і всі. Для їхньої реалізації треба створити належні умови, як і для будь-кого з нас. **Не треба чекати цих дій від когось. Інклюзивне суспільство починається з кожного з нас.**

Життєві історії відвідувачів точок СПІЛЬНО

Марина мешкає у Бердичеві з народження. Вона вирощує домашні квіти на продаж та виховує 9-тирічного сина Святослава. На дитячу точку СПІЛЬНО вона вперше прийшла за порадою шкільного психолога в грудні 2022 року.

“Мій син мав погану адаптацію у колективі, він дуже гіперактивний, тому йому досить важко знаходити спільну мову з однолітками та йти на компроміс. Шкільний психолог дав нам контакти пані Світлани, психологині Дитячої точки СПІЛЬНО”, — згадує Марина.

ЯКІ БУЛИ ПЕРШІ ВРАЖЕННЯ ВІД ДИТЯЧОЇ ТОЧКИ СПІЛЬНО?

“Насправді ніяких очікувань не було. У той момент у мене був цілий багаж проблем з сином, і я йшла ціленаправлено отримати допомогу. Наше перше заняття було на взаємодію. Ми гралися кінетичним піском та іграшками. Сину було легко, у нього добре розвинена фантазія, а мені рольові ігри важко даються.

Ми з психологинею вирішили, що мені варто самій походити на індивідуальні заняття. Я теж трішки вивчала психологію і розуміла, що Світлана буде більше націлена на роботу зі мною, бо щоб розв'язати проблеми дитини, треба працювати з батьками та стабілізувати їхній емоційний стан.

Згодом ми почали ходити разом з сином на групові заняття “Діти та війна”. Прослухали повністю весь курс.” — ділиться Марина.

ЩОБ ВИ СКАЗАЛИ БАТЬКАМ, ЯКІ ЩЕ НЕ ПРИХОДИЛИ НА ТОЧКУ СПІЛЬНО?

“Коли приходиш на точку — не відчуваєш дискомфорту. Місто у нас невелике, у людей є страх, що якщо підеш до психолога чи соціального фахівця, то завтра про твою проблему будуть знати всі.

Я вже ходжу пів року на точку СПІЛЬНО, фахівці мною дуже опікуються, дуже уважні до мого стану. Не знаю, як в інших громадах, а у Бердичеві точка СПІЛЬНО — це простір, який дарує емоційне заспокоєння.

У мене нема підтримки від батьків. Моя опора у житті — це син, чоловік та пані Світлана”.

4. Як залучити відвідувачів

4. Як залучити відвідувачів

4.1. Чек-ліст координатора точки

Відвідуючи точку, діти та підлітки отримують доступ до корисного дозвілля, неформальної освіти, безперервного культурного та соціального розвитку під час війни.

Для ефективного залучення дітей різного віку та їх батьків до участі у заходах точки СПІЛЬНО варто враховувати потреби та інтереси цільових груп, їхні можливості й особливості громади.

Дотримуйтесь рекомендацій, які допоможуть залучити до вашої точки якнайбільше відвідувачів.

Вивчайте потреби та інтереси відвідувачів

Проведіть анкетування або інтерв'ювання з дітьми та батьками, щоб **дізнатися про їхні інтереси, хобі, потреби та очікування від точки СПІЛЬНО**, запитайте про те, які заходи вони хотіли б відвідувати самі, а які були б цікавими для їхніх дітей. Це дозволить вам краще зрозуміти, які напрями та форми роботи варто запроваджувати на точці насамперед.

Сформуйте гнучкий графік роботи

Забезпечте гнучкий графік роботи точки, щоб дозволити батькам та дітям **брати участь у програмах у зручний для них час**. Наприклад, можна проводити заняття в різних групах ранком, вдень і ввечері, щоб забезпечити доступність для всіх. Пам'ятайте, що зазвичай відвідувачів менше у понеділок, проте на вихідних їхня кількість може значно збільшуватися (в період

Щоб залучити відвідувачів, уважно вивчайте їх потреби та інтереси. Впроваджуйте програми та заходи, орієнтовані на підтримку конкретних цільових груп.

канікул та залежно від локації і доступності для дітей інших видів активної зайнятості ситуація може бути іншою).

Забезпечте різноманітність форм роботи

Розробіть широкий спектр форм (програм та заходів), що враховують інтереси різних вікових груп дітей, а також дорослих. **Зазирайте до нашого конструктора СПІЛЬНО.** Це допоможе урізноманітнити активності

Пропонуйте можливості для навчання та розвитку

Надайте дітям та батькам доступ до неформальної освіти та навчання з питань безпеки та соціальних навичок навіть у складних умовах війни. **Запроваджуйте форми роботи, на які є попит у вашій громаді:** якщо не вистачає безоплатних центрів раннього розвитку, підготовки до школи або вивчення англійської — запропонуйте такі активності на точці, щоб забезпечити доступ до навчання та розвитку дітям громади.

Будуйте партнерство з іншими організаціями

Укладіть партнерські угоди з іншими організаціями (державними та громадськими), зокрема **з навчальними закладами, спортивними клубами чи організаціями дитячого дозвілля, центрами соціальних служб тощо**, щоб запроваджувати потрібні заходи для мешканців громади разом. Запросуйте творчі колективи, митців, майстрів, спортсменів, блогерів для організації проведення **додаткових заходів на точці:** презентацій, театральних та лялькових вистав, тренінгів з різних напрямів розвитку особистості, майстер-класів.

Застосовуйте новітні технології

За умов наявності на точці **обладнання** (ноутбук, проектор, екран), запроваджуйте у діяльність точки такі форми роботи:

- **фотокросинг** — набір завдань, які пов'язані з фотографуванням учасниками певних ситуацій, об'єктів, локацій за певний час з подальшим переглядом та обговоренням сфотографованого;
- **квіз (вікторина)** — командна інтелектуальна гра;
- **Kahoot-вікторина.** Kahoot — мобільний додаток для конструювання

вікторин на будь-яку тему. Для використання потрібен лише ноутбук організатору та мобільні телефони з доступом до інтернету у дітей чи дорослих учасників вікторини;

- **QR-квест** — завдання шифруються за допомогою QR-кодів та розміщуються на вказівниках по локації (наприклад, у парку).

Залучайте батьків

Створюйте можливості для батьків брати участь у діяльності точки разом з дітьми. Наприклад, **організуйте сімейні заходи, спільні проекти або батьківські клуби**. Це сприятиме підтримці з боку батьків. Дуже важливо інформувати батьків та комунікувати з ними. Намагайтеся встановити контакт з батьками, які відвідують точку, запитуйте у них зворотний зв'язок від відвіданих заходів, про потреби, розповідайте про плани, а також не забувайте про можливості переадресації (про це детальніше йтиметься в наступному розділі посібника).

Оцінюйте діяльність точки

Постійно оцінюйте активності, які відбуваються на дитячих точках СПІЛЬНО, щодо **їх відповідності мінімальним стандартам та цим рекомендаціям. Періодично вивчайте рівень задоволеності батьків та дітей заходами та програмами, які відбуваються на точці**. Моніторинг та оцінка, а також висновки й рекомендації, впроваджені у життя за їхніми результатами, підвищуватимуть ефективність точки.

4.2. Як краще планувати та анонсувати заходи

Під час **планування заходів** потрібно пам'ятати про:

Баланс

Щодня плануйте заходи для всіх вікових категорій дітей. Якщо відвідувачів певної цільової групи значно більше, роз-

ширйте кількість заходів для такої цільової групи.

Час проведення та тривалість заходу залежить від віку відвідувачів

Концентрація уваги у дітей має вікові особливості. Наприклад, заняття з дошкільнятами краще проводити у першій половині дня (час їхньої найвищої активності) тривалістю до 30 хв. Якщо до заняття залучені батьки, а види діяльності під час заняття змінюються, тривалість можна збільшити до 45 хв.

Молодші школярі здатні брати участь у заняттях, що тривають 45 хв. Проводити заняття для них доцільно після обіду (діти повертаються зі школи). Підлітки зазвичай готові відвідувати додаткові активності з 16:00 до 19:00 та можуть брати участь у заняттях, що тривають 60–90 хв.

Інклюзивність та безбар'єрність

Забезпечте рівні можливості для участі в заходах точки всіх дітей, незалежно від їхньої національності, статі, релігії або наявності чи відсутності інвалідності. Плануйте також ті заходи, які спрямовані на безпосередню цільову групу: майстер-клас з малювання пальчиками для дітей 3–4 років та їхніх батьків; тренінг з основ мінної безпеки для підлітків 13+; воркшоп для батьків, які виховують дітей з РАС; групи взаємопідтримки для одиноких мам, які виховують дітей з інвалідністю.

Стабільність графіку

Плануйте заходи на тиждень та інформуйте про них потенційних відвідувачів. Щодня нагадуйте про те, які активності заплановані на точці сьогодні. Також стабільність забезпечується повторюваністю заходів на точці.

Підготовка теж вимагає часу

В план треба закладати час, необхідний для підготовки заходу на точці. Відвідувачам важливо бачити, що на них чекали, а для заходу все готове заздалегідь (наприклад, матеріали для аплікації згруповані за кількістю відвідувачів та лежать

на столах, стільчики за кількістю учасників заходу розставлені, приміщення прибрано тощо).

Анонсування заходів буде успішним, якщо:

1. Цільова група поінформована про захід через різні канали комунікації, має розклад роботи точки на конкретний день та на тиждень.
2. Цільовій групі чітко зрозуміло, на кого розрахований захід, його мета та тривалість: з ким та що саме відбуватиметься, скільки триватиме.
3. В анонсі зазначено очікувані результати заходу: чому можна навчитися, що дізнатися, з ким познайомитися або як результат виглядатиме (наприклад, якщо це поробка або малюнок, додайте зображення). Анонсуйте якнайбільше деталей про захід, так він матиме аудиторію, потребами якої відповідає, а психосоціальна допомога буде влучною та якісною.

Наприклад, порівняйте:

НЕІНФОРМАТИВНО:

13:00–14:30
— «Бігалки»

15:00–16:30 —
Квілінг для дітей

ІНФОРМАТИВНО:

13.00–14.30 — «Бігалки»
— веселий квест для дітей про здоровий спосіб життя: діти дізнаються більше про корисну та некорисну їжу та звички, що сприяють здоров'ю (вік: 6–8 років)

15:00–16:30 — Квілінг для дітей — майстер-клас з квілінгу «Равлик» (вік: 6+

років) *Квілінг* – це виготовлення різних композицій зі скручених у спіральки різнокольорових смуг паперу).

Щоб ефективно поширити інформацію про діяльність точки, зробіть такі кроки:

Сплануйте комунікацію

Створіть комунікаційний план, це допоможе системно висвітлювати діяльність точки. Підтримуйте постійний контакт зі всіма спільнотами громади. Розповідайте громаді, де працює точка, про актуальні події та ініціативи, у яких можна взяти участь, які можливості наявні, як ними скористатись.

Використовуйте різні канали комунікації

Серед каналів комунікації можуть бути соціальні медіа та месенджери, батьківські чати, «сарафанне радіо», місцева преса та телебачення. Створіть сторінки точки у соціальних мережах (наприклад, у фейсбуці чи телеграмі) та інформуєте про графік роботи точки, заходи із зазначенням цільової групи, нові програми та умови участі в них. Звітуйте про проведені заходи, публікуйте історії успіху, долучайте яскраві фото (та не забувайте брати згоду на їхню публікацію у батьків або самих дітей, якщо вони старші 14 років).

Використовуйте візуальний контент

Створіть відеоролики, якісний фотоконтент, презентації, щоб показати реальний вплив дитячої точки на життя дітей та сімей у вашій громаді. Розмістіть інформаційні стенди про діяльність біля входу на дитячу точку чи неподалік. За можливості такі стенди (або інформаційні аркуші) можна встановити в школах, дитячих садках, місцевих органах самоврядування та інших громадських місцях, де часто бувають батьки дітей різних

вікових категорій. На стендах розмістіть візуальні матеріали, фотографії та контактну інформацію, яка може зацікавити батьків, а також QR-коди для пошуку вас у соціальних мережах.

Співпрацюйте з партнерами

Співпрацюйте з навчальними закладами різних форм та позашкільними закладами, центрами культури, клубами за місцем проживання, соціальними службами. Поділіться інформацією про дитячі точки, які ви координуєте, та запропонуйте провести інформаційні зустрічі або презентації на території таких закладів для їхніх відвідувачів.

4.3. Особливості залучення дітей різних вікових груп

Ми всі різні. Регіон, де живуть діти, їх вік, коло спілкування, місцевий побут, звичай, традиції – це все треба врахувати, обираючи способи збільшення аудиторії точки СПІЛЬНО. Вікові особливості психології дітей та підлітків визначають методи, які краще застосовувати:

ВІКОВА КАТЕГОРІЯ 3–5 РОКІВ

Особливості: батьки вирішують як організувати дозвілля дитини. Саме батьків треба переконати у користі точок СПІЛЬНО. Пропонуємо провести інформаційну кампанію у партнерстві з батьківськими комітетами дитячих садків, навчальних закладів, клубів раннього розвитку, у соціальних групах («клуби мам»), співпрацювати з блогерами (лідерами думок громади), які публікують дитячий та

сімейний контент. Також використовуйте ресурс профільних державних та громадських організацій, які мають клієнтів різних вікових та соціальних категорій і зможуть інформувати їх про можливості точки.

Також залученню дошкільнят сприятимуть:

1. **Заходи, корисні та цікаві малятам**

Обирайте на точці СПІЛЬНО такі форми роботи, які будуть корисні для розвитку дітей цієї вікової групи та заздалегідь інформуйте про них батьків. Заохочуйте батьків надавати зворотній зв'язок, оперативно реагуйте на пропозиції та зауваження батьків, інформуйте про зміни, які відбулись.

2. **Інтерактивні екскурсії**

Розмістіть інформаційні постери в містах постійного перебування батьків з дітьми (парки, ігрові майданчики, магазини, великі житлові квартали), у соціальних мережах та інших доступних для вас майданчиках, із запрошенням разом з дітьми відвідати точку СПІЛЬНО. Під час такої екскурсії дозвольте дітям доторкатися до матеріалів, гратися з іграшками, розмовляти зі співробітниками та дітьми, щоб вони могли краще зрозуміти можливості та цікавинки дитячої точки СПІЛЬНО.

3. **Тематичні заходи**

Знайдіть партнерів серед колективів дошкільних закладів та покажіть на їх території, як працює точка СПІЛЬНО. Використовуйте ігри, інтерактивні завдання, мультимедійні презентації та інші методи, щоб сформувати у дітей та їх батьків позитивне враження та бажання відвідати точку.

ВІКОВА КАТЕГОРІЯ 6/7–12 РОКІВ

Особливості: для дітей 6–8 років батьки залишаються авторитетом в обранні дозвілля та активностей, але для старших дітей цієї групи добре працює «сарафанне радіо». Для них інформацію можна розмістити на ігрових спортивних майданчиках, скейт-парках, вело- та ролердромах, розважальних центрах. Також буде результативною співпраця з класними керівниками в школах, художніми керівниками творчих колективів та тренерами клубів та секцій. Інформацію про точку для цієї вікової категорії варто поширювати в ігровій формі в соціальних мережах — ютуб (дитячий), тікток.

Також залученню цієї вікової групи сприятимуть:

1. **Активності, які передбачають комунікацію**

Ключовою в цьому віці стає комунікація з однолітками. Молодші школярі легко знаходять друзів, але дехто може почуватись невпевнено. Розробіть програми, які дозволяють спілкуватися у колі ровесників, брати участь у рухливих іграх, творчих проектах, арт-майстерках та інших заходах тощо. Забезпечте різноманіття діяльностей, щоб кожна дитина змогла знайти те, що їй до вподоби.

2. **Використання гри як навчального інструменту**

Діти цього віку все ще люблять грати. Ігрове навчання довело свою високу ефективність. Використовуйте ігрові методи, які сприяють активному навчанню та розвитку життєвих навичок у дітей цієї вікової групи. Наприклад, залучайте їх до командних ігор, спортивних змагань, логічних завдань, ігор на розвиток мовлення та математичних навичок тощо.

3. **Формування співпраці та командної роботи**

Сприяйте розвитку соціальних навичок шляхом організації колектив-

них проєктів та завдань. Заохочуйте молодших школярів до спільної роботи, взаємодопомоги та обміну думками. Забезпечте позитивне середовище, в якому кожен відчувається цінним і важливим членом команди.

ВІКОВА КАТЕГОРІЯ 13-18 РОКІВ

Особливості: підлітки та молодь самостійні у виборі діяльності, не люблять втручання та повчань дорослих. Але за умови здорових взаємин у родині, на дитину все ще впливає батьківська думка, зокрема щодо розвитку та підготовки дитини до дорослого життя. Тому ця вікова категорія буде тягнутися до неформального спілкування та прокачки корисних та професійних навичок. Інформацію про діяльність точки можна надавати як через однолітків, так і дорослих, орієнтуючись на побажання батьків. Атмосфера освітнього хабу чи стильного коворкінгу можуть стати магнітом для залучення підлітків до діяльності точки. А якщо підлітки відчують себе агентами змін, успіх буде гарантовано!

Також залученню цієї вікової групи сприятимуть:

1. **Партнерство з молодіжними організаціями**
Фахівці точки можуть співпрацювати з різними молодіжними організаціями, як-от шкільні клуби, молодіжні групи, об'єднання на зразок скаутських чи пласту тощо. Це дозволить встановити контакт з підлітками та залучити їх до участі в програмах та заходах.
2. **Включення підлітків до проєктів та ініціатив як лідерів**
У програмі діяльності точки передбачте активності зі створення проєктів та ініціатив, у яких підлітки можуть брати участь як організатори. Назвіть цикл таких заходів та простір для них в межах точки

«Підлітковий хаб» або «СПІЛЬНОХаб», інформуйте підлітків про те, що ви робитимете разом. Наприклад, це можуть бути проєкти з молодіжного лідерства, волонтерства, захисту тварин, озеленення території тощо. Підлітки можуть бути залучені до розробки, виконання та оцінки таких проєктів, що дозволить їм отримати практичні навички та досвід.

3. **Розвиток навичок та талантів**

Знайдіть цікаві, сучасні теми та форми для організації заходів за участі підлітків (запитайте їх, що вони хотіли б бачити на точці): тренінгів, майстер-класів, спрямовані на розвиток навичок та талантів підлітків. Це може охоплювати тренування комунікаційних навичок, творчого мислення, цифрової грамотності, мистецтва тощо.

Життєві історії відвідувачів точок СПІЛЬНО

Софійці 10 років, вона закінчила 4 клас. Софію вилучили з рідної сім'ї через шкідливі звички матері.

На щастя, Софію знайшла прийомна родина. Дівчинка швидко знайшла спільну мову з іншими дітьми в цій сім'ї та надзвичайно прив'язалася до своїх нових батьків.

На період підготовки всіх офіційних документів для оформлення дівчинки в прийомну родину, Софія мешкала у Центрі соціально-психологічної реабілітації у м. Жмеринка. Під час проживання у Центрі, Софія почала відвідувати дитячу точку СПІЛЬНО.

Центр і точка тісно співпрацюють, тож бенефіціари Центру часто доєднуються до індивідуальних та групових занять на точці, а відвідувачі точки перенаправляються до Центру за потребою.

Весною 2022 року прийшла звістка, що майбутній прийомний батько Софії загинув на війні під Бахмутом, і це дуже вплинуло на психологічний стан всієї родини та самої дівчинки. Процес з оформлення документів затягнувся, але Софійка була на постійному зв'язку зі своєю новою родиною.

“Коли прийомний батько Софії загинув, ми працювали з нею індивідуально. Вона дуже чуйна та талановита дитина, обожає малювати. Ми домовилися з Міським історичним музеєм, що вона зможе приходити до них щосуботи на курси інтуїтивного живопису” – розповідає Ірина Маланчук, психологиня дитячої точки СПІЛЬНО.

Ділимося з Вами однією з розмов з Софією та її прийомною мамою.

СОНЬ, ТОБІ ВЖЕ 10 І В ТЕБЕ НАПЕВНО Є МРІЯ. МОЖЕШ МЕНІ РОЗКАЗАТИ ЇЇ?

Я маю одну дуже важливу мрію і багато маленьких. Хоча, я знаю що вона ніколи не збудеться. **Я б дуже хотіла, щоб мій батько був живий. Він загинув під Бахмутом, на Пасху, а мені сказали тільки наступної суботи. Мама тепер постійно в траурі... І я дуже хочу, щоб вона перестала постійно плакати. І щоб ця війна вже закінчилася.**

А ТВОЇ МАЛЕНЬКІ МРІЇ, ВОНИ ПРО ЩО?

Ну, наприклад, ми були на екскурсії і я дуже хотіла навчитись малювати. І мене запросили на майстер-клас. Ця мрія вже збулася. І так багато чого. **Просто хочеться щоб діти були щасливі. Ось, наприклад, в мене зламався телефон, а мама передала мені новий. А я тільки трохи помріяла. Ну і хотілося б, щоб моя рідна мама перестала пити там у Львові, хоч я її й так вже пробачила.**

А ЯКЩО ГОВОРИТИ ПРО МАЙБУТНЄ, КИМ ТИ МРІЄШ СТАТИ КОЛИ ВИРОСТЕШ? ТИ ВЖЕ ДУМАЛА ПРО ЦЕ?

Так, в нас у 2-му класі було завдання обрати собі професію. **Я прийшла до мами і сказала, що напевно хочу бути лікарем, тільки не знаю яким. І тоді ми передивилися багато роликів в Ютубі і мені сподобалась професія стоматолога. В них навіть роботи спеціальні є! Ви про це знали? І зарплати великі, можна багато чого купити! Тільки вчитись треба довго, але мені цікаво.**

В ТЕБЕ ЧУДОВА МРІЯ :) Я НАВІТЬ НЕ ОЧІКУВАЛА, ЩО ТИ ТАК СЕРЙОЗНО ПІДГОТОВЛЕНА! ВІРЮ, ЩО В ТЕБЕ ОБОВ'ЯЗКОВО ВСЕ ВИЙДЕ. А ЯКЩО ГОВОРИТИ ПРО ЩАСТЯ, ЩО ЦЕ ДЛЯ ТЕБЕ? НА ЩО СХОЖЕ?

Ну, щастя — це дуже просто. Коли ми всі вдома разом. І коли всі щасливі, і мама не плаче. Щось разом робити. Ми з мамою постійно щось разом робимо і малюємо, і готуємо, і читаємо по черзі. У мене в [прийомній — авт.] сім'ї багато братиків і сестричок, і всі вже як рідні. І в моєї рідної сестри, там у Львові, народилася дівчинка нещодавно...

ТО ТИ ВЖЕ СПРАВЖНЯ ТІТКА?

О! Точно! Я вже як доросла.

ДЯКУЮ ТОБІ, СОФІЄ. ТИ НЕЙМОВІРНА ДІВЧИНКА. І Я ВІРЮ, ЩО ТИ ОБОВ'ЯЗКОВО БУДЕШ ЩАСЛИВОЮ.

На час підготовки цього матеріалу, Софійка ще проживала у Центрі, але фахівці точки СПІЛЬНО повідомили, що **дівчинка нещодавно повністю переїхала у прийомну родину, оформлення всіх документів завершено.**

---

5. Ефективна переадресація, як організувати ведення випадку

5. Ефективна переадресація, а також як організувати ведення випадку

Однією з послуг у дитячих точках СПІЛЬНО є послуга з переадресації / перенаправлення клієнта до іншого надавача послуг відповідно до індивідуальних потреб.

5.1. Переадресація: хто? Куди? Як?

Перенаправлення / переадресація — це процес скерування бенефіціара до іншого надавача послуг відповідно до його потреб та у разі, якщо необхідна допомога знаходиться поза обсягом можливих послуг точки СПІЛЬНО.

Хто може потребувати послуги переадресації з дитячої точки СПІЛЬНО до іншого надавача послуг?

Діти, їхні батьки та інші члени сім'ї, які мають ризик потрапляння у складні життєві обставини (вразливі категорії населення) через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників, **а саме:**

- сім'ї з дітьми з інвалідністю та сім'ї з дітьми, у яких батьки мають інвалідність;
- батьки, які виховують дітей із порушенням розвитку;
- малозабезпечені сім'ї з дітьми;
- сім'ї, де триває процес розлучення батьків і вирішується спір між матір'ю та батьком щодо визначення місця проживання дітей, участі батьків у їхньому вихованні;
- сім'ї, у яких існують конфлікти (спори) щодо виховання та утримання дитини, майнові та інші спори, що стосуються прав та інтересів дитини;
- сім'ї, у яких діти систематично самовільно залишають місце проживання;
- сім'ї, у яких діти систематично без поважних причин не відвідують за-

клади освіти;

- неповнолітні одинокі матері (батьки);
- внутрішньо переміщені сім'ї з дітьми;
- сім'ї з дітьми, у яких батьки є безробітними / не мають самостійного доходу;
- діти з особливими освітніми потребами та їх батьки / законні представники;
- сім'ї з дітьми, які не мають доступу до освітніх, медичних, реабілітаційних та інших послуг відповідно до потреб дитини;
- батьки, які мають труднощі щодо виховання та догляду за дітьми;
- інші вразливі категорії сімей з дітьми.

Послуг перенаправлення можуть також потребувати діти та їх батьки / законні представники, які вже перебувають у складних життєвих обставинах, спричинених такими чинниками, як: малозабезпеченість, безробіття, розлучення батьків, ухилення батьками від виконання своїх обов'язків щодо дитини, домашнє насильство або насильство за ознакою статі, потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією тощо.

До яких суб'єктів-надавачів послуг може здійснюватися переадресація?

Вибір суб'єкта (організації чи окремої особи) **залежить від наявних на території громади надавачів соціальних, освітніх, реабілітаційних, медичних чи інших послуг; переліку послуг**, що надаються; налагодження персоналом точок СПІЛЬНО співпраці з такими суб'єктами.

Це можуть бути структурні підрозділи з питань соціального захисту населення в територіальних громадах, місцеві центри соціальних служб, центри надання соціальних послуг, інші установи / заклади надання соціальних послуг, зокрема, спеціалізовані служби підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, служби у справах дітей, заклади освіти, охорони здоров'я, інклюзивно-ресурсні центри, установи з надання безоплатної правової допомоги, а також благодійні, громадські організації.

Сім'я з дитиною, яка відвідує заходи у точці СПІЛЬНО, **може потребувати**

інформації щодо наявних у громаді освітніх закладів, зокрема позашкільної освіти (гуртки, секції, зокрема спортивні) або ж поради щодо обрання сімейного лікаря / педіатра, особливо якщо це внутрішньо переміщена сім'я, яка не орієнтується в соціальній інфраструктурі територіальної громади. Діти можуть потребувати послуг з підтримувальних занять, зокрема онлайн (письмо, грамота, математика, читання, я досліджую світ). Це дозволить підтримати дітей навіть після того, як вони сім'єю переїхали до інших громад.

В умовах дитячої точки СПІЛЬНО переадресація здійснюється за такими напрямками:

- **соціальні послуги:** інформування відвідувачів щодо доступних соціальних послуг у громаді та наявних надавачів зазначених послуг, порядку отримання таких послуг; переадресація з метою надання послуги кейс-менеджменту; отримання інформації щодо соціальних виплат та пільг, їх оформлення, гуманітарної / натуральної допомоги; технічні послуги (наприклад, транспортні);
- **спеціалізовані послуги:** інклюзивно-ресурсні центри, реабілітаційні центри, послуга раннього втручання, оздоровлення та відпочинок дитини;
- **освітні послуги:** загальноосвітні школи, ліцеї, заклади дошкільної освіти, позашкільні заклади освіти, дитячі табори відпочинку та дозвілля, центри раннього розвитку, мобільні освітні команди;
- **психологічні послуги:** перенаправлення до психолога, зокрема вузькопрофільного, психотерапевта, психіатра, дефектолога та інших спеціалістів;
- **медичні послуги:**
  - центри первинної медико-санітарної допомоги, амбулаторії загальної практики-сімейної медицини, пункти здоров'я (фельдшерсько-акушерські пункт),
  - консультації лікарів-педіатрів, сімейних лікарів та вузьких спеціалістів з будь-яких питань стосовно здоров'я, зокрема консультації з грудного вигодовування;
  - консультації з питань вакцинації, консультування щодо можливості раннього виявлення затримки розвитку та відповідних корекцій з використанням моделі універсально-прогресивної системи домашніх

візитів до вагітних жінок та сімей з дітьми від 0 до 3 років;
- клініки, дружні до молоді, до яких, за потреби, можуть перенаправ-
лятися підлітки та молодь для отримання консультацій з питань здо-
рового способу життя, запобігання захворюванням, що передаються
статевим шляхом, формування безпечної статевої поведінки тощо;

- **юридичні послуги:** перенаправлення до центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги (зокрема для отримання послуги медіації з метою вирішення сімейних конфліктів (спорів), юрисконсультів у громаді; поліції;
- **культурні послуги:** культурні центри, дитячі та молодіжні організації, будинки дитячо-юнацької творчості, дитячі юнацько-спортивні школи, гуртки та клуби за інтересами як для дітей, так і для дорослих тощо;
- **гуманітарна допомога:** гуманітарні штаби; волонтерські організації; релігійні установи.

Працівникам дитячої точки СПІЛЬНО важливо розуміти, які послуги можуть надаватися безпосередньо дитині за її зверненням (зокрема анонімним). Сформуйте перелік таких надавачів послуг / спеціалістів у територіальній громаді для перенаправлення дітей за потреби (телефон довіри, служба психологічної підтримки, кризовий телефон, служба у справах дітей, спеціалісти закладу охорони здоров'я / лікарі вузької спеціалізації тощо).

Якщо працівник дитячої точки СПІЛЬНО помітив, що відвідувачу потрібна допомога, треба ненав'язливо з'ясувати ситуацію та надати інформацію щодо послуг та спеціалістів, які є в громаді.

Варто мати буклети, брошури, візитівки із активними контактами спеціалістів та організацій. Працівник точки може додатково супроводжувати клієнта під час перенаправлення. Наприклад, можна зателефонувати надавачу послуг, до якого перенаправляється клієнт, і повідомити про можливе звернення.

Доречно залишатись на зв'язку з клієнтом і уточнити, чи була отримана необхідна допомога й чи є потреба у додатковій інформаційно-консультаційній підтримці. Такий підхід надасть кращі результати для дітей та їх сімей.

Мал. 1. Зразок інформаційних буклетів про точки СПІЛЬНО

5.2. Алгоритм здійснення переадресації

Зверніть увагу! Зворотній зв'язок як від надавача послуг, так і від отримувача важливий для якісного перенаправлення: у випадку незадоволення запиту працівник дитячої точки перенаправляє бенефіціара до іншого надавача послуг (у разі його наявності на території громади).

Важливо! Працівник дитячої точки СПІЛЬНО зобов'язаний зберігати конфіденційність в рамках запиту бенефіціара та дотримання Кодексу етики та поведінки щодо захисту дітей, а також дотримуватися принципу «Не нашкодь».

Схема 2. Алгоритм здійснення переадресації бенефіціарів точки СПІЛЬНО

Доречно забезпечити на дитячих точках СПІЛЬНО зворотній зв'язок, щоб відвідувач міг залишити відгук про якість отриманих послуг, скаргу або надати свої пропозиції.

Інструменти зворотнього зв'язку можуть бути різними. **ЮНІСЕФ**, зокрема, пропонує використовувати **єдину гарячу лінію**, доступну за номером **0 800 600 017**. Заохочення залишати зворотній зв'язок може мінімізувати ризик завдання шкоди дітям та їхнім сім'ям.

Інформацію про гарячу лінію краще розмістити на видному місці, щоб усі відвідувачі знали, куди звернутись зі скаргою чи будь-яким іншим зворотним зв'язком.

Збираємо зворотний зв'язок
про нашу роботу, послуги
та допомогу

СКАЖИ, ЯК Є

Подзвони на нашу гарячу лінію

0 800 600 017

**Мал. 2. Зразок комунікації про наявність гарячої лінії,
доступної для зворотнього зв'язку**

Працівники дитячих точок СПІЛЬНО теж можуть звертатись на гарячу лінію з питань допомоги сім'ям з дітьми, які відвідують заходи на точці.

Зокрема, ідеться про гуманітарну допомогу, пошук житла, психологічну та психосоціальну підтримку, відновлення документів, можливості працевлаштування, пошук можливостей лікування та закупівлю медичних препаратів та ін.

Приклади з роботи працівників дитячих точок СПІЛЬНО:

«До нас прийшла жінка, яка щойно із сім'єю переїхала з деокупованої території. Вона потребувала гуманітарної допомоги та соціальних послуг, зокрема оформлення статусу внутрішньо переміщеної особи для всіх членів сім'ї. Після спілкування її перенаправили до соціальних працівників у громаді. Вони проконсультували щодо оформлення статусу ВПО, надали гуманітарну допомогу їй та дитині, а також направили до відділу соціального захисту населення селищної ради. Під час зворотного зв'язку із соціальним працівником отримано підтвердження, що ця сім'я перебуває під соціальним супроводом»

Дитяча точка СПІЛЬНО в Ємільчинській територіальній громаді Житомирської області

«Нещодавно приходила бабуся з двома онуками, 2 та 5 років. Дівчата гралась, а бабуся попросила допомогти їй у оформленні документів як ВПО та у пошуку роботи для своєї доньки — матері дівчаток. Ми звернулись до соціальної служби, пояснили ситуацію та попросили прийти фахівця. Подальшу роботу з родиною продовжив соціальний працівник. Бабуся неодноразово приводила онуків на наші заходи, а старша дівчинка відвідувала заняття з письма та читання»

Дитяча точка СПІЛЬНО в Ружинській територіальній громаді Житомирської області

Щоб послуга з переадресації була результативною, працівнику дитячої точки СПІЛЬНО необхідно налагодити довірливі та партнерські взаємини з відвідувачем точки та його сім'єю.

Для кращого розуміння ситуації та подальшої належної переадресації працівник точки може використовувати такі запитання:

Чи ви знаєте, де можна отримати допомогу?

Чи ви знаєте, як записатись на прийом до надавача послуги?

Чи ви маєте можливість потрапити на прийом до надавача послуги?

5.3. Як організувати ведення випадку в умовах точки СПІЛЬНО

Технологія «ведення випадку» визначена в ст. 18 Закону України «Про соціальні послуги»⁹ та означає надання індивідуальної допомоги клієнту, який опинився у складній життєвій ситуації та не може самостійно її подолати. Такі ситуації негативно впливають на життя дитини та її батьків, стан їхнього здоров'я, зокрема психічний. Ведення випадку є технологією соціальної роботи, яка застосовується для надання соціальних послуг.

Оцінювання індивідуальної ситуації та потреб сім'ї / особи завжди є одним із перших кроків застосування технології ведення випадку.

Ведення випадку як частина соціальної роботи спрямоване на вирішення соціальних, психологічних та інших проблем, налагодження взаємодії між соціальним працівником / фахівцем із соціальної роботи, іншими дотични-

.....

⁹ Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 №2671-VIII.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

ми спеціалістами, соціальним оточенням і отримувачем послуг (наприклад, сім'єю з дітьми), який потребує допомоги.

До уваги! Складні життєві обставини, в яких перебуває дитина, — умови, що негативно впливають на життя дитини, стан її здоров'я та розвиток (інвалідність, тяжка хвороба, безпритульність, перебування у конфлікті із законом, залучення до найгірших форм дитячої праці, залежність від психотропних речовин, інші види залежності, жорстоке поводження, зокрема домашнє насильство, у тому числі у разі, коли кривдником є дитина, ухиляння батьків, від виконання своїх обов'язків, обставини стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо), **установлені за результатами оцінювання потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах**¹⁰

Ведення випадку в умовах точки СПІЛЬНО не може бути застосовано в повній мірі, оскільки передбачає **комплексне оцінювання потреб сім'ї та дитини у соціальних послугах**. Це включає аналіз належності сім'ї до вразливих груп населення, чинників її складних життєвих обставин та визначення індивідуальних потреб, переліку та обсягу соціальних послуг, яких потребує сім'я¹¹. Оцінювання потреб проводиться фахівцем із соціальної роботи за місцем проживання (перебування стаціонарно) сім'ї / особи з метою визначення спектру необхідних соціальних та інших послуг, методів роботи та залучення відповідних спеціалістів.

Працівники дитячих точок СПІЛЬНО в громадах мають володіти інформацією про місцерозташування, контактні дані державних установ, організацій, які забезпечують дотримання прав дитини та надають підтримку сім'ї.

.....

10 Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2020 №585 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-%D0%BF#Text>

11 Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 №2671-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>

Це дозволить оперативно інформувати сім'ї з дітьми вразливих категорій про наявні послуги для підтримки, подолання, втручання у разі наявності чинників складних життєвих обставин.

Ідеться про органи опіки та піклування, службу у справах дітей, органи соціального захисту населення, центри соціальних служб / центри надання соціальних послуг, відділи (управління) освіти, відділи (управління) охорони здоров'я. **Разом з членом сім'ї працівник точки може звернутись, наприклад, до центру соціальних служб, центру надання соціальних послуг, органу соціального захисту населення в територіальній громаді,** де фахівець із соціальної роботи або інший уповноважений спеціаліст допоможе написати заяву на подальше отримання соціальної послуги та зібрати необхідні документи або ж проконсультує щодо можливостей отримати психологічну підтримку.

Для належної переадресації на дитячій точці СПІЛЬНО корисно створити та мати в загальному доступі **“Довідник перенаправлення”**, у якому буде зібрано перелік установ / організацій-партнерів та їхні контакти із зазначенням короткої інформації про напрямки роботи (наприклад, **Зовнішній довідник перенаправлення**), а також посилання на

«Цифрову точку Спільно» Спільно Платформа, де розміщені актуальні посилання та контакти установ, організацій з усіх напрямів та інформація періодично оновлюється в онлайн-режимі.

Довідник

**Спільно
Платформа**

5.4. Співпраця з патронажною командою / медичним працівником на дитячій точці СПІЛЬНО

На дитячих точках СПІЛЬНО консультувати батьків можуть медичні працівники, які належать до мобільної медичної патронажної команди. Такі консультації відбуваються відповідно до графіку роботи медичної команди.

Ця послуга доступна в деяких громадах і передбачає в тому числі регулярні домашні візити до родин з дітьми до 2-х років з метою навчання батьківству та виявлення ризиків.

До уваги! МОБІЛЬНА МЕДИЧНА ПАТРОНАЖНА КОМАНДА — це команда, яка складається з **двох** медичних фахівців центрів первинної медико-санітарної допомоги у громаді (лікар-педіатр / сімейний лікар та патронажна медична сестра), які **пройшли навчання з універсально-прогресивної моделі патронажу**, що концентрується не лише на медичних аспектах здоров'я дитини, а й на психологічних, фізичних та соціальних.

До фахівців на точці СПІЛЬНО батьки можуть звертатись з проблемами, пов'язаними із здоров'ям їх дитини, зокрема щодо вакцинації, планового відвідання лікаря тощо. Медичний працівник інформує батьків про можливість скористатись послугою патронажу на дому.

Батьків або інших законних представників дитини, які звернулись до медичних працівників на дитячих точках СПІЛЬНО, **консультують та, у разі потреби, перенаправляють** до інших медичних спеціалістів, а також супроводжують до моменту отримання консультації.

Така співпраця медичних працівників та дитячої точки СПІЛЬНО допомагає вибудовувати **стабільні партнерські взаємини із сім'ями з дітьми, краще оцінювати становище сім'ї та планувати подальші кроки спільно з батьками дитини.**

Подальші зустрічі із сім'єю можуть відбуватись у їхньому звичному середовищі. Це допомагає медичному працівнику дізнатись умови зростання дитини, надавати батькам поради щодо розвитку дитини, залучати інших дотичних спеціалістів (соціального працівника, реабілітолога, психолога) у разі потреби.

Програма домашніх візитів до родин з маленькими дітьми "Турбота з народження вдома"

(універсально-прогресивна модель патронажу УПМП)

Це нова форма патронажних візитів до родин з дітьми від 0 до 3 років.

Особливості програми

"Турбота з народження вдома":

- Розробка індивідуального плану патронажу
- Комплексна оцінка потреб сім'ї та дитини
- Проведення патронажу та моніторинг стану здоров'я дитини
- Психологічна підтримка сім'ї
- Соціальна підтримка сім'ї
- Навчання батьків догляду за дитиною, розвитку дитини та вихованню

Житомирщина є однією з пілотних областей, де вже впроваджується універсально-прогресивна модель патронажу. Саме цей підхід догляду за дитиною від 0 до 3 років покладений в основу спільної програми МОЗ України та ЮНІСЕФ "Турбота з народження вдома".

Програма діє у таких громадах області:

- Олевська;
- Станишівська;
- Черняхівська;
- Городницька;
- Райгородська;
- Малинська;
- Ємільчинська;
- Брусилівська;
- Коростенська;
- Звягельська;
- Коростишівська;
- Народицька;
- Житомирська;
- Радомишльська;
- Овруцька.

Проконсультуватися щодо отримання послуги патронажу додому на Житомирщині можна за телефоном координаційного центру:

067 490 32 77

Мал. 3. Зразок комунікації про наявність послуг, пов'язаних з патронажною командою, або медичними працівниками

6. Дії фахівців у разі виявлення ознак насильства над дитиною

6. Дії фахівців у разі виявлення ознак насильства над дитиною

6.1. Сутність поняття насильства щодо дитини

Фахівцю дитячої точки СПІЛЬНО вкрай важливо знати, що таке жорстоке поводження з дитиною та домашнє насильство щодо дитини.

Знання індикаторів насильства дозволить виявити такі випадки, надати необхідну допомогу та переадресувати до спеціалізованих соціальних послуг сім'ю та дитину.

Важливо! ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ДИТИНОЮ — це будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини¹².

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО — діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь¹³.

¹² Закон України «Про охорону дитинства», ст. 1.

¹³ Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

ДИТИНА, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

— особа, яка не досягла 18 років та зазнала домашнього насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства¹⁴

14 Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Домашнє насильство та жорстоке поводження з дитиною виникають через **діяльність** людини або ж її **бездіяльність**. Прикладом цього можуть слугувати випадки ненадання допомоги дитині, яка її потребує, ігнорування, недбале ставлення до дитини тощо.

Така діяльність чи бездіяльність характеризується певними властивостями:

- **умисність:** насильство завжди спрямоване на досягнення певної цілі, воно є наслідком продуманої дії, тобто не є випадковим;
- **порушення прав та свобод іншої людини:** насильство завжди пов'язане з порушенням прав особистості або групи осіб;
- **низький рівень самозахисту між учасниками насильницьких дій через різні переваги або залежність:** фізична сила (чоловік щодо дружини, батьки щодо дітей, дорослі щодо людей похилого віку), вікові переваги (батьків щодо дітей), економічна залежність;
- **спричинення шкоди** (фізичної, емоційної тощо).

Вирізняють 4 форми домашнього насильства та жорстокого поводження з дитиною:

- фізичне;
- психологічне
- економічне;
- сексуальне.

. ФІЗИЧНЕ НАСИЛЬСТВО – це умисне нанесення особі побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди честі та гідності постраждалої особи.

Фізичне насильство охоплює:

- ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання;
- незаконне позбавлення волі;
- нанесення побоїв, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, мордування;
- залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані;
- заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

До фізичного насильства також належать перешкоджання в отриманні необхідного лікування та реабілітації, симулювання симптомів або навмисне викликання хвороби у дитини, а також введення відносно людини різного роду обмежень у пересуванні, наприклад, закривання у ванній кімнаті або в інших місцях та ін.

Фізичне насильство охоплює також залучення дитини до вживання наркотиків, алкоголю, пропонування їй отруйних засобів чи медичних препаратів, що викликають одурманення (наприклад, снодійних, не прописаних лікарем). Варто пам'ятати, що такі дії належать до фізичного насильства, оскільки чинять негативний вплив на здоров'я дитини та становлять загрозу її життю, проте мають ознаки і психологічного насильства, оскільки передбачають залучення дитини до діяльності, не відповідної її віку, що має вплив на її свідомість, установки, поведінку тощо.

Важливо! Фізичні покарання дітей, на жаль, досі є доволі поширеною практикою, однак такою, що суперечить законодавству:

ст. 150 Сімейного кодексу України забороняє будь-які види експлуатації батьками своєї дитини та її фізичні покарання, а також застосування батьками інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини.

Закон України «Про охорону дитинства» (ст. 10) гарантує кожній дитині право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності, а також захист від усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, зокрема з боку батьків / осіб, які їх замінюють.

2. ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО пов'язане з впливом на психіку дитини словесними образами або погрозами, переслідуванням, залякуванням, які спричиняють емоційну невпевненість, нездатність захистити себе та можуть завдавати або завдають шкоду психічному здоров'ю.

Психологічне насильство спричиняє важкі та тривалі негативні наслідки для емоційного розвитку дитини, формує страх за особисту безпеку та безпеку близьких осіб.

Психологічне насильство охоплює:

- словесні образи,
- погрози, зокрема щодо третіх осіб,
- приниження,
- переслідування, залякування,
- інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи.

Психологічне насильство є найбільш поширеною формою насильства.

3. ЕКОНОМІЧНЕ НАСИЛЬСТВО (нехтування потребами дитини) передбачає систематичну неспроможність чи небажання задовольняти основні фізичні потреби дитини, на які вона має передбачене законом право, що, як наслідок, може призвести до її смерті, викликати порушення фізичного або психічного здоров'я чи розвитку.

Економічне насильство охоплює:

- умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна;
- умисне позбавлення коштів чи документів або можливості користуватися ними (наприклад, присвоєння пенсії дитини з інвалідністю чи інших соціальних виплат на дитину тощо);
- залишення без догляду чи піклування;
- перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації;
- заборону працювати, примушування до праці (наприклад, примушення до збору пляшок або пошуку харчів чи одягу на смітнику тощо);
- заборону навчатися (наприклад, через специфічні релігійні переконання батьки забороняють дитині відвідувати звичайну загальноосвітню школу);
- інші правопорушення економічного характеру (наприклад, примушення дитини до протиправних дій в економічній сфері, зокрема крадіжок, жебрацтва тощо).

Важливо! Нехтувати потребами дитини має місце не лише у сім'ях з низьким матеріальним становищем. Іноді батьки або особи, що їх замінюють, поведуть себе так через відсутність батьківської компетенції, нелюбов до дитини тощо.

4. СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО це протиправне посягання на статеву недоторканість дитини. Це залучення дитини з її згоди чи без неї в сексуальні дії з дорослим або іншою дитиною.

Сексуальне насильство охоплює:

- будь-які дії сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди (зокрема в присутності дитини);
- примушування дитини до акту сексуального характеру з третьою особою;

- інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, зокрема вчинені стосовно дитини або в її присутності.

Сексуальне насильство може мати фізичні, або контактні (з проникненням або без нього), та нефізичні, або неконтактні, форми. Неконтактні форми сексуального насильства передбачають залучення дитини до перегляду або участі у виготовленні порнографічних матеріалів, спостереження за статевими актами, а також схилення дітей до прояву сексуалізованої поведінки (залицання, демонстрація дитиною статевих органів тощо).

Існує низка індикаторів (ознак), які можуть свідчити про те, що дитина зазнає домашнього насильства або жорстокого поводження з нею.

Важливо!

Докладно з індикаторами насильства можна [ознайомитися тут:](#)

Індикатори

6.2. Де та від кого дитина може зазнати насильства? Відповідальність за його вчинення

Насильство в тій чи іншій формі дитина може зазнавати:

- у місці свого постійного проживання (наприклад, вдома, у спеціалізованому закладі (в якому дитина проживає на постійній / тимчасовій основі));

- у місці свого тимчасового перебування (наприклад, у лікарні, у родичів або знайомих чи друзів, спеціалізованому закладі (в якому дитина проживає на тимчасовій основі);
- в закладах освіти (тоді може йтися про булінг / цькування, сексуальне насильство, вчинене з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем);
- в онлайн-просторі (тоді такі дії можуть бути кваліфіковані як кібербулінг);
- в інших місцях (тоді це буде кваліфікуватися як порушення відповідних статей Кодексу про адміністративні правопорушення чи Кримінального кодексу України)

Так само насильство щодо дитини можуть вчиняти різні особи:

- батьки або особи, які їх замінюють;
- інші родичі (бабусі / дідусі, брати / сестри тощо);
- особи, які дитина може знати (сусіди, друзі родини тощо);
- різні фахівці спеціалізованих установ, к яких проживає / перебуває дитина;
- інші діти;
- вчителі / вихователі / тренери;
- незнайомі для дитини особи.

Незалежно від того, де дитина зазнала насильства та від кого, **важливо повідомляти про такі випадки чи підозру щодо їх вчинення поліції або місцевій службі у справах дітей.**

Повідомлення про факт насильства щодо дитини — це про:

- безпеку дитини;
- знання та виконання вимог законодавства;
- власну відповідальність;
- нульову толерантність до насильства;
- внесок у формування безпечного середовища.

Замовчування випадку насильства щодо дитини збільшує негативні наслідки для неї, аж до можливої фізичної загибелі.

Повідомлення про насильство також регулюється юридично. Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», будь-яка особа, якій стало відомо про насильство, зобов'язана про це повідомити.

Важливо!

Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, яким стало відомо про вчинення домашнього насильства, зокрема, якщо постраждалими особами стали або можуть стати діти, **зобов'язані невідкладно повідомити про це** до районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України або до цілодобового кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей за номером **1547**¹⁵.

Окрім того, **всі суб'єкти, фізичні та юридичні особи, яким стало відомо про дитину**, яка перебуває в складних життєвих обставинах внаслідок жорстокого поводження з нею або наявності загрози її життю чи здоров'ю, **зобов'язані:**

- **у разі потреби надати дитині домедичну допомогу** (у разі виявлення дитини особами, які за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи), **викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання дитині екстреної медичної допомоги;**

15 ч. 3 ст. 19 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

- **невідкладно, у строк, що не перевищує однієї доби, звернутися / повідомити** (в усній та (або) в письмовій формі, зокрема із застосуванням засобів електронної комунікації) **органам Національної поліції та служби у справах дітей за місцем виявлення та (або) проживання (перебування) такої дитини.**

У разі коли відсутня можливість звернутися до органів Національної поліції та служби у справах дітей, юридичні та фізичні особи, яким стало відомо про дитину, яка постраждала від жорстокого поводження з нею або життя чи здоров'ю якої загрожує небезпека, зобов'язані негайно звернутися до інших суб'єктів¹⁶.

16 п. 8 Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 585).

Звертатися до уповноважених органів та повідомляти про насильство потрібно для захисту права дитини, припинення злочинних дій та притягнення винного до відповідальності згідно з чинним законодавством.

Відповідальність за вчинення насильства щодо дитини

Національним законодавством за вчинення насильства щодо дитини для кривдника передбачена **адміністративна, кримінальна та цивільно-правова відповідальність** залежно від обставин справи та наслідків, які настали для дитини.

Адміністративна відповідальність може наставати за такі адміністративні правопорушення щодо дитини: булінг (цькування) учасника освітнього процесу (ст. 173-4 КУпАП), доведення неповнолітнього до стану сп'яніння (ст. 180 КУпАП), несплата аліментів (ст. 183-1 КУпАП), невиконання батьками / особами, які їх

замінують батьківських обов'язків (ст. 184 КУпАП), вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (ст. 173-2 КУпАП).

Кримінальна відповідальність може наставати за такі кримінальні правопорушення щодо дитини: домашнє насильство (ст. 126-1 КК України), експлуатація дітей (ст. 150 КК України), використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 КК України), вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155 КК України), розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України), домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК України), втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність (ст. 304 КК України), ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (ст. 164 КК України).

Цивільно-правова відповідальність може полягати у:

- відшкодуванні спричиненої шкоди постраждалій дитині: відшкодування матеріальної та моральної шкоди (ст. 1166-1167 ЦК України);
- позбавленні батьківських прав (ст. 164 СК України);
- відібранні дитини без позбавлення батьківських прав (ст. 170 СК України).

Щоб фахівці, що працюють на дитячих точках СПІЛЬНО, краще розуміли алгоритм дій, у додатку 6.1. наводимо ключові повноваження основних суб'єктів захисту прав дитини після того, як вони отримали повідомлення про насильство щодо дитини.

6.3. Алгоритм дій у разі виявлення насильства щодо дитини

Фахівцю дитячої точки СПІЛЬНО, який виявив факт або має підозру щодо вчинення насильства щодо дитини, важливо невідкладно повідомити про це уповноважені державою органи. Що потрібно зробити:

По-перше, потрібно зафіксувати факт насильства або ознаки, які свідчать / можуть свідчити про його вчинення.

Що фіксуємо:

- прямі висловлювання дитини: пряму мову передаємо дослівно, без використання перефразування (наприклад, дитина повідомила вам про насильство щодо неї, тому важливо дослівно зафіксувати (записати) сказане дитиною, щоб потім викласти у заяві для правоохоронних органів);
- результати спостереження (якщо є наявні індикатори: тілесні ушкодження або поведінкові прояви, які можуть свідчити про застосування насильства, фіксуємо це);
- результати діяльності дитини (наприклад, малюнки, де зображено насильство, які дитина відповідним чином прокоментувала: «Хочеш, я розкажу тобі, що на малюнку? Це тато б'є мого старшого брата, а потім він бив мене, а брат сидів під столом»).

У процесі фіксації, тобто готуючи заяву до правоохоронних органів, описуємо:

- хто, коли та за яких обставин виявив насильство або має обґрунтовану підозру щодо його вчинення;
- як, або коли дитина розповіла про насильство (як саме і за яких умов дитина розповіла про насильство, дослівно — що саме вона розповіла);
- як дитина поведилася під час розповіді про насильство та яку термінологію застосовувала для опису того, що трапилось (зазначення прямої мови дитини, дослівно).

Що НЕ належить до сфери компетенцій фахівців, які працюють із дітьми:

- проводити самостійне «розслідування» та збирати інформацію про дитину / обставини події;
- визначати, було насильство чи ні;
- перекладати на дитину відповідальність за рішення щодо повідомлення до правоохоронних органів;
- надавати коментарі про результативність проведення розслідування;
- деталізувати обставини подій до моменту зібрання поліцією показів;
- надавати будь-які обіцянки дитині (наприклад, «його /її посадять, якщо ти розкажеш»).

Важливо! Реагування на насильство — це внесок в безпечне середовище, який може зробити кожний. Дієвий спосіб зупинити насильство — це помічати його, не залишатися байдужими, реагувати, надавати пріоритет правам та інтересам постраждалої дитини.

Де постраждала дитина може отримати допомогу

Пам'ятайте, що дитина та її батьки (у разі, якщо вони не є кривдниками), мають отримати психологічну допомогу й підтримку. Після повідомлення до уповноважених органів таку допомогу і підтримку, у межах реалізації плану соціального захисту дитини, покликана організувати служба у справах дітей. Водночас **першочергово** постраждала дитина та будь-яка особа / суб'єкт, що діє в інтересах дитини, може отримати консультацію / допомогу, зателефонувавши на спеціалізовані гарячі лінії, що створені для допомоги постраждалим дітям:

- **«Урядовий контактний центр» за номером телефону 1547:** приймаються звернення та повідомлення про осіб, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, а також повідомлення про загрозу вчинення такого насильства.
- **Національна дитяча гаряча лінія, яка діє на базі громадської організації «Ла-Страда Україна» за номерами телефону 0800500225 або 116111** (для дзвінків з мобільного): можливо дізнатись наявні у громаді загальні та спеціалізовані служби підтримки, отримати консультацію психолога або юриста, дізнатись про алгоритм першочергових дій.
- **Консультації психолога також безоплатно в онлайн-форматі доступні у межах проєкту «ПОРУЧ»** за підтримки ЮНІСЕФ після заповнення відповідної форми: <https://forms.gle/oAC37MrCmB63oJVo9>

Післямова

Ось ви й перегорнули останню сторінку посібника.

Сподіваємося, він стане вашим путівником. Разом із громадою ви зможете створити дружній до дітей простір, в якому попри війну пануватимуть радість, щастя та взаємоповага.

Ми будемо вдячні за ваші відгуки: чи все було зрозуміло, чого не вистачило, про що ви б хотіли дізнатись докладніше.

Поділіться вашими думками, можливо, ви вже маєте напрацювання, якими хочете поділитись: **дзвоніть на гарячу лінію ЮНІСЕФ «Скажи, як є»** за телефоном: **0 800 600 017** (пн-пт з 8:00 до 20:00, сб з 9:00 до 18:00).

Дякуємо, що працюєте разом з нами!

---

7. Додатки

ДОДАТОК 1

Кодекс поведінки щодо захисту дітей для всіх співробітників/ць і волонтерів/ок, залучених до дитячих точок СПІЛЬНО в Україні

Під час роботи з дітьми, я погоджуюся з тим, що:

- Я ставитимусь до всіх дітей з повагою та на рівних, незалежно від статі, віку, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, раси, етнічного походження, інвалідності, соціального статусу, релігії, мови чи будь-яких інших факторів.
- Ставлячись до всіх дітей однаково, я докладу зусиль і питатиму думку дитини з питань, які її хвилюють і стосуються моєї ролі та відповідальності.
- Я докладатиму особистих зусиль у рамках своєї відповідальності для створення такого простору для дітей та їхніх батьків/опікунів, який є інклюзивним, вільним від бар'єрів та враховує потреби людей різного віку та статі.
- Я не буду використовувати будь-яку мову чи поведінку щодо дітей, які є неприйнятними, стереотипними, агресивними, образливими, сексуально провокативними, принизливими або культурно невідповідними.
- Я не буду брати участь у будь-якій формі сексуальної активності з дітьми незалежно від віку повноліття або віку сексуальної згоди в країні.
- Я не використовуватиму дитину чи дорослого для надання сексуальних послуг іншим.
- Я не обмінюватиму гроші, роботу, товари, допомогу або послуги на секс, включаючи сексуальні послуги чи інші форми принизливої, негідної або експлуатаційної поведінки, а також оплату сексуальних послуг.

- Я не буду вступати у будь-які сексуальні стосунки з отримувачами/ками допомоги, яку я надаю, що передбачає неналежне використання моєї посади.
- Я не буду брати участь у будь-яких сексуальних діях, до яких примушують іншу особу.
- Я розумію, що сексуальна експлуатація та наруга (СЕН) є актами неправомірної поведінки й тому є підставою для припинення співпраці зі мною.
- Я буду, коли це можливо, забезпечувати присутність іншого дорослого під час роботи поруч з дітьми. Я ніколи не дозволю собі опинитися в ситуації, коли я залишуся сам/сама в дитячій точці СПІЛЬНО лише з однією дитиною і без інших дорослих.
- Я не буду запрошувати дітей без супроводу в приватні приміщення, якщо вони не піддаються прямому ризику травмування або небезпеки.
- Я ніколи не використовуватиму свої комп'ютери, мобільні телефони, відеокамери, камери соціальних мереж для експлуатації чи переслідування дітей або доступу до матеріалів з експлуатації дітей через будь-які засоби масової інформації.
- Я не застосовуватиму фізичне, психологічне, економічне чи сексуальне насильство щодо дітей ні в Інтернеті, ні в режимі офлайн.
- Я не буду наймати дітей для домашньої чи іншої роботи, яка є недоречною з огляду на їхній вік або рівень розвитку; що займає їхній час для навчання та відпочинку; або що піддає їх значному ризику отримати фізичну або психологічну травму.
- Я буду дотримуватись усіх відповідних національних і місцевих законів, а також законодавства про запобігання та боротьбу з домашнім насильством, про запобігання та боротьбу з дискримінацією, про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, а також законодавства щодо дитячої праці.
- Я не буду залучати або сприяти участі дітей у незаконних діях або на-

ражати дітей на ситуацію, яка може передбачувано та необґрунтовано загрозувати їм.

- Я негайно та добросовісно повідомлятиму про будь-які занепокоєння, підозри чи звинувачення щодо сексуальної експлуатації та наруги і недотримання відповідної політики колегами, незалежно від того, працюють вони у тій самій дитячій точці СПІЛЬНО чи ні, через один з механізмів повідомлення про порушення ЮНІСЕФ: надсилання листа Голові офісу визначеною електронною поштою; подання скарги до Управління внутрішнього аудиту та розслідувань електронною поштою **integrity1@unicef.org**; подання скарги через **веб-форму** Управління.
- Я буду поважати конфіденційність щодо розслідування випадків сексуальної експлуатації та наруги або інших випадків неправомірної поведінки та співпрацюватиму зі слідством.
- Я негайно повідомлю про всі звинувачення, засудження та інші результати, які стосуються експлуатації та наруги з дітьми, відповідальним слідчим.
- Я подбаю про те, щоб у дитячій точці СПІЛЬНО, де я працюю, були плакати/брошури про запобігання сексуальній експлуатації та нарузі, надані ЮНІСЕФ, а також інформація про перенаправлення у випадках гендерно зумовленого насильства (ГЗН).
- Якщо я виявлю ознаки жорстокого поводження з дитиною, я негайно скерую її до відповідних служб (служби у справах дітей у громаді або до поліції) для отримання допомоги через механізм перенаправлення, який повинен бути доступний у кожній дитячій точці СПІЛЬНО.
- Я буду знати та уникати поведінку та дії, які можуть бути сприйняті іншими як експлуатація та жорстоке поводження з дітьми.

Під час фотографування чи зйомки дитини або використання дитячих зображень у службових цілях:

- Якщо дитина старше 14 років, я отримаю їхню інформовану письмову згоду перед фотографуванням чи зйомкою дитини. Якщо дитина молодша 14 років, я отримаю таку згоду від одного з батьків або опікунів

дитини. При цьому я надам пояснення щодо того, як будуть використані фотографії чи відео-матеріали.

- Я забезпечу, щоб фотографії та відео представляли дітей гідно та з повагою, та не демонстрували їхні вразливі сторони. Діти повинні бути належним чином одягнені та не бути в позах, які можуть розцінюватися як сексуальні.
- Я переконаюся, що зображення чесно передають контекст і факти.
- Я забезпечу справедливе та нестереотипне зображення дівчат, хлопців, жінок і чоловіків із різних груп таким чином, щоб не лише забезпечити їхнє рівне представництво, але й не слідували гендерним стереотипам та дозволити хлопцям, дівчатам, чоловікам і жінкам бути представленими на рівних і в різних ролях.
- Я буду стежити за тим, щоб мітки файлів, метадані та текстові описи не розкривали інформацію про дитину під час надсилання зображень в електронному вигляді або публікації зображень будь-якої форми.

Форму згоди можна завантажити тут.

Підписуючи цей Кодекс поведінки, **я підтверджую, що розумію все, що тут написано.** Я розумію, що зобов'язаний/на дотримуватись цього Кодексу поведінки весь час (не лише в робочий час), коли працюю з дітьми або знаходжусь поруч з ними. Цей кодекс поведінки не є вичерпним; загалом, я повинен/на уникати будь-яких дій або поведінки, які можуть поставити дітей під загрозу будь-якої шкоди.

Я розумію, що я зобов'язаний/на повідомляти про будь-яку неправомірну поведінку, вчинену іншим/ою співробітником/цею або волонтером/кою. Така поведінка охоплює все, що я бачу, чую або про що мені говорять, і що викликає занепокоєння.

Якщо виникнуть сумніви, я завжди повідомлятиму відповідну особу (мого/ю керівника/цю, відповідного працівника/цю ЮНІСЕФ, включаючи координатора/ку із питань захисту дітей, координатора/ку з питань запобігання сексуальній експлуатації та нарузі).

Я розумію, що моя роль не в тому, щоб щось розслідувати, а в тому, щоб негайно повідомити про все, що мені стало відомо відносно неправомірної поведінки.

_____
Ім'я співробітника/ці чи волонтера/ки

_____
Підпис співробітника/ці чи волонтера/ки

_____ Дата

ДОДАТОК 2

Опис окремих форм роботи з відвідувачами точки

«БІГАНКИ»

Мета: вчити дітей гуртуватися та співпрацювати, знаходити своє місце у команді, фіксувати та презентувати свої досягнення.

Категорія учасників: діти молодшого шкільного віку.

Опис форми:

«Біганки» — це форма активного дозвілля, яка сприяє соціалізації та створює ситуації успіху / визнання учасників.

Під час «біганок» учасники послідовно виконують завдання та звітують про них у різний спосіб (найпопулярніший з них — фото на телефон). Для організації «біганок» створіть чекліст з 3–4 завдань відповідно до віку дітей. У завданнях можете використовувати безліч простих та складних дій, наприклад: знайти та сфотографувати три людини у жовтому одязі; познайомитися з двома дітьми з таким самим ім'ям, як у тебе; зібрати команду друзів для гри; порахувати кроками довжину парку; знайти наймолодшого відвідувача точки та погратися з ним; організувати пари друзів для гри «тачки». Найрізноманітніші варіанти завдань для чеклістів пропонують самі діти. Отже, варто залучати їх до складання таких під час підготовки заходу.

Умовою «біганок» є обов'язкове швидке пересування під час виконання завдань чекліста та фотографування результату. Не робіть «біганки» змаганням! (в умовах гуманітарної змагання можуть провокувати зайві

стресові ситуації).

На початку привітайте дітей, які прийшли на «біганки», та проведіть коло знайомства. Запитайте, що у дітей виходить найкраще, дайте можливість кожному з дітей висловитися. Далі проведіть з дітьми нескладну ігрову руханку або рухове завдання (можливо виконати нескладну техніку дихання). Розкажіть, що вміють діти, які грали у «біганки» з вами, і навчіть робити щось нове (наприклад, присідати на одній нозі всією командою разом). Сфотографуйте, що вийшло, та відправте в чат точки. Запропонуйте дітям обрати підготовлені заздалегідь чеклісти із завданнями та знайти, у кого ці завдання є однаковими. Розкажіть, що виконувати завдання можна по-одиноці, а можна разом з друзями. Дайте старт «біганкам». Після завершення часу «біганок» знайдіть можливість оприлюднити та представити досягнення кожного з дітей. Допоможіть дітям, які соромляться говорити про себе. Але не наполягайте. Важливо, щоб вони були самі задоволені своїми діями та результатом. Підсумуйте зустріч та зафіксуйте досягнення дітей у різний спосіб: сфотографувати, вручити браслетик, позначку, намалювати на руці, прикріпити наліпку та ін.

«СПІЛЬНОПІЦА» — ЗАХІД ВІЗУАЛІЗОВАНОГО ВПЛИВУ З АНАЛОГІЯМИ ДЛЯ БАТЬКІВ

Мета: вчити учасників підтримувати гармонійні взаємини в родині без стресу.

Категорія учасників: батьки або особи, які їх замінюють.

Опис форми:

Захід побудовано на техніках візуалізованого впливу в спілкуванні. Учасники обговорюють символічно пов'язані з інгредієнтами піци назви по-

чуттів: любов (тісто), похвала (смачне м'яско т. ін.). Така техніка здатна згладжувати та пом'якшувати конфлікти, особливо у взаєминах з дітьми.

Підготуйте матеріали для візуалізації: роздрукуйте шаблони основи піци, відповідного розміру шаблони продуктів для піци (сир, огірки, зелень та листя салату, гриби, ананас, цибулю, перець, шматочки м'яса), ножиці, клей.

Привітайте учасників та запропонуйте їм разом зробити коло знайомства й назвати себе та свій улюблений продукт. Далі скажіть, що відомо, як складно бути батьками: здається, майже нереально виховати та навчити молоде покоління, не образивши при цьому їхніх почуттів. Та науковці певні, що конструктивна критика можлива, якщо вона правильна й доцільна. Отут доречний метод візуалізованого впливу на ситуації, щоб батьківство стало ефективним та приємним для обох сторін!

Як ви поведетесь в батьківстві? Жорстко висловлюєте своє невдоволення дитячими пустощами? Або настільки лояльні, що боїтеся підвищувати на дітей голос? **За допомогою «спільнопіци» будемо розвивати дві важливі риси для батьків: бути водночас і суворим, і люблячим.** Рецепт полягає в тому, щоб рішуче й адекватно реагувати на небажану поведінку, водночас проявляти любов, піклування й опіку, — що ж, такі дорослі стануть справжніми спільногероями.

Отже, для «спільнопіци» нам знадобиться: основа для піци, сир, огірки, зелень та листя салату, гриби, ананас, цибуля, перець, м'яско.

1. Любов — це основа спільно піци і у кожній родині для цього тіста є свій рецепт. Він не складний, не містить багато солі, зовсім не містить перцю, зовсім трошки цукру. Головне, щоб основа піци була теплою. Кажіть дитині, як сильно ви її любите. Розпочинайте та завершуйте ваш день з любов'ю до себе й до дитини. Дитина має бути впевненою, що вона дорога для вас і ви цінуєте її. Ніякі пустощі або складні ситуації у житті не можуть змінити любов до неї і щоб не відбувалося — любити дитину ви не перестанете ніколи.

2. Похвала. Хваліть дитину. **Що більше, то краще.** У вашій піці можуть з'явитися продукти, які дуже любить будь-яка дитина. А ще вам самим важливо знати, що любить ваша дитина. Тож будьте тут конкретними, не кидайтеся стандартними фразами «ти — добра дитина» і т. д. Якщо йтиметь-

ся про якийсь момент поведінки дитини, краще пригадайте випадок, коли вона була дуже чемною і всі це бачили та хвалили її. Інградієнти похвали безмежні.

3. Думки дорослого / порада. У спілкуванні чітко й точно сформулюйте свою точку зору. Інградієнти зелень та листя салату. Висловіть аргументовано свою думку. Тут важливо знаходити конкретні слова, зауваження, репліки, коментарі, які стосуються тільки цієї ситуації. Вислови «Мені не сподобалася твоя поведінка» чи «Ніколи так більше не роби» не лише відлякують дитину. Вона також не зрозуміє, що зробила поганого і втікати від розмови. Не відчитуйте свого малюка, не вчіть його, як жити, а разом намагайтеся знайти розв'язання проблеми. Нехай звучать слова «Якщо хочеш мою думку...», «Якщо тобі потрібна моя порада...», «Я хвилююся за тебе, тому мушу сказати...».

4. Думки дитини. Для піци потрібен сир. Спитайте дитину її думки.

Основна частина «спільнопіци» — це сир, думки самої дитини. Важливо почути, що дитина хоче сказати, що вона відчуває, що думає, чого лякається. Слухайте її, не перебивайте, всі деталі обговоріть разом.

У «спільнопіци» може бути ще багато інградієнтів:

- перець — суворість та наполегливість;
- цибуля — завжди корисно поплакати разом, якщо є така нагода;
- ананас — додавайте гумор завжди (особливо, якщо в рецепті багатьох цибулі та перцю);
- томати — особистий приклад. Не вчіть дітей, а самі робіть так, як потрібно та правильно. Діти дивлячись на вас і зроблять так, як зробите ви;
- огірок — трохи нейтральності у будь-якій ситуації дозволить дитині вирішити проблему самостійно. Не поспішайте вирішувати за дитину;
- гриби — даруйте дитині свій час. Час з вами для дитини — не тільки час разом. Ви передаєте дитині свою енергію, досвід, світогляд і трошечки себе. Пам'ятаєте, як ростуть грибочки — сімейкою?

Відкладіть усі свої справи та побудьте разом. Вашого часу для дитини ніколи не буде забагато. Його завжди не вистачає у будь-якому рецепті.

Тому будьте щедрими і нехай цей час збільшується особливо після дощів, злив, гроз та ураганів.

Нехай учасники обирають продукти на свою основу для піци, супроводжують свій вибір, діляться думками та ідеями, пригадують історії з життя.

Організуйте презентації піци, які вийшли у батьків, та надайте слово всім охочим висловитися.

Підсумуйте зустріч та запропонуйте батькам готувати «спільнопіцу» у своїх родинах разом з дітьми. Нехай діти знають всі секрети спільнокухні.

«ВУЗЛИКИ» (РІШЕННЯ ПРОБЛЕМ НА ПЕВНУ ТЕМУ)

Мета: вчити учасників конструктивному рішення проблем-«вузликів», звертатися за допомогою та порадами.

Категорія учасників: для дітей різного віку (мають бути об'єднані у групи за віком), батьки або особи, які їх замінюють.

Опис форми:

Це форма роботи, яка передбачає формулювання проблем, тому варто заздалегідь зібрати «вузлики» для обговорення так, щоб учасники не здогадувалися, хто і яку подав проблему. На першу зустріч можна взяти проблеми для рішення, які пропонували до обговорення інші групи.

Розташуйте по колу всіх учасників і дайте одному з них у руки клубок ниток. Поясніть, що кожен матиме можливість перекинути клубок ниток незнайомому (або добре знайомому) учаснику, не випускаючи з рук свій кінець нитки. Продемонструйте та киньте комусь клубок. У кого клубок опинився в руках, той має назвати ім'я, сказати щось коротко про себе. Не забувайте при цьому тримати кінець нитки в руках. Попросіть, щоб учасни-

ки запам'ятали, від кого отримали клубок. Гра продовжується, допоки всі учасники будуть долучені до «павутинки». Має вийти павутинка, яка пов'язує всіх учасників. Пограйте з цією павутинкою: спробуйте перейти в інший бік кола, обмінятися місцями, зав'язати вузлик.

Скажіть, що будь-які вузлики можна та потрібно розв'язувати і запропонуйте послухати «вузлики», які ви приготували для обговорення. Нехай учасники передають один одному слово для ідеї вирішення проблеми у зворотному порядку, який запам'ятали під час гри з клубочком.

Таке сумісне обговорення та «розв'язання вузликів» є дієвим для відчуття впевненості, дієвості та допомоги. На наступні заходи учасники можуть надати вже свої ситуації-«вузлики» для спільного вирішення та обговорення варіантів з подальшою рефлексією.

«КОРИСНІ ЗУСТРІЧІ ЧАРІВНИКІВ»

Мета: за допомогою творчості та креативу «чарівно» перетворити непридатні матеріали — майже сміття — на корисну річ-іграшку; створити умови для розвитку та реалізації творчих бажань дітей.

Категорія учасників: для дітей різного віку (мають бути об'єднані у групи за віком), батьки або особи, які їх замінюють.

Опис форми:

«Корисні зустрічі чарівників» — форма роботи з дітьми та батьками, під час якої учасники виготовляють цікаві, розвивальні, пізнавальні речі з ниток, гудзиків, ватних дисків, пластикових пляшок, пробок, стаканчиків, коробок та інших підручних матеріалів. Під час зустрічей батьки та діти вчатьсь допомагати, слухати та поважати один одного, налагоджують взаєморозуміння та взаємини.

ІДЕЯ-МАЙСТЕРНЯ

Мета: створити умови для розкриття індивідуальних талантів та можливостей дітей за ініціативою відвідувачів дитячої точки СПІЛЬНО.

Категорія учасників: для дітей різного віку та батьків.

Опис форми:

Діти самостійно обрають ідею для майстерні та проводять власний майстер-клас у просторі точки за допомогою фахівців. Ініціатива розпочинається з чарівного слова: «А давайте...». Ідеї для майстерні можна обрати з існуючих вже на точці або запропонувати свою.

З допомогою дорослих діти готуються й водночас навчаються презентувати своє вміння та залучати інших дітей. **Така форма роботи з дітьми надає вільний вибір для діяльності і одночасно спонукає спробувати себе в різних напрямках, знайти найуспішніші.** Серед майстерень, ідеї яких подарували діти, вже успішно відбулися такі: валяння із вовни, гра на гітарі, створення бонбоньєрок.

КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПІДЛІТКОВИЙ ХАБ.

Мета: організація неформального спілкування підлітків на світоглядні теми, зокрема, людського різноманіття, інклюзії та безбар'єрного суспільства, сталого розвитку та перспектив.

Категорія учасників: підлітки.

Опис форми:

Групові зустрічі, які об'єднують дітей підліткового віку та охоплюють елементи тренінгу, спілкування, самопізнання, особистісного зростання. Відбуваються у легкій та невимушеній атмосфері. При цьому кожна зустріч відкриває ресурси та невичерпний внутрішній потенціал відвідувачів. Діти отримують завдання, пропонують свої теми для обговорення, прагнуть пізнавати нове і більш за все радіють тому, що їх є кому вислухати.

БУККРОССИНГ

Мета: спілкування, обмін книжками

Категорія учасників: для дітей різного віку та батьків.

Опис форми:

Гаслом цієї активності є «Візьми, якщо хочеш. Віддай, якщо можеш!».

Відвідувачі дитячої точки СПІЛЬНО приносять власні книжки, в спеціальному журналі роблять запис, що книжка бере участь у буккроссингу. Далі діти лишають свою книжку, а натомість беруть ту, яка вже є на точці.

Так утворюється рух книголюбів з батьків та дітей, учасники обмінюються думками про прочитані твори та порадами, яку книгу варто обрати.

КОВОРКІНГ ДЛЯ БАТЬКІВ «ТАТО Й МАМА В КУРСІ»

Мета: організувати приємне спілкування, знайомства, знизити градус емоційного навантаження, навчити батьків, як поводитися з дітьми, як поєднати особисте життя, роботу та саморозвиток.

Категорія учасників: для батьків.

Опис форми:

Якщо точку відвідує багато батьків, пропонуємо активність, яка дозволить батькам знайомитися і разом бути включеними у події точки. Для цього потрібно організувати простір, де батькам зручно буде поспілкуватися, не заважаючи дітям займатися своїми справами. Активності коворкінгу для батьків та дітей «Тато й мама в курсі» можуть відбуватися щотижнево у зручний час для всіх його учасників, заходи готує для батьків як психолог, так і соціальний фахівець точки. **Надалі до коворкінгу можуть залучати різних фахівців, які цікаві батькам, наприклад: психолога, юриста, лікаря та правоохоронців.**

ДОДАТОК 3

Візуалізація типів точок «ЮНІСЕФ СПІЛЬНО»

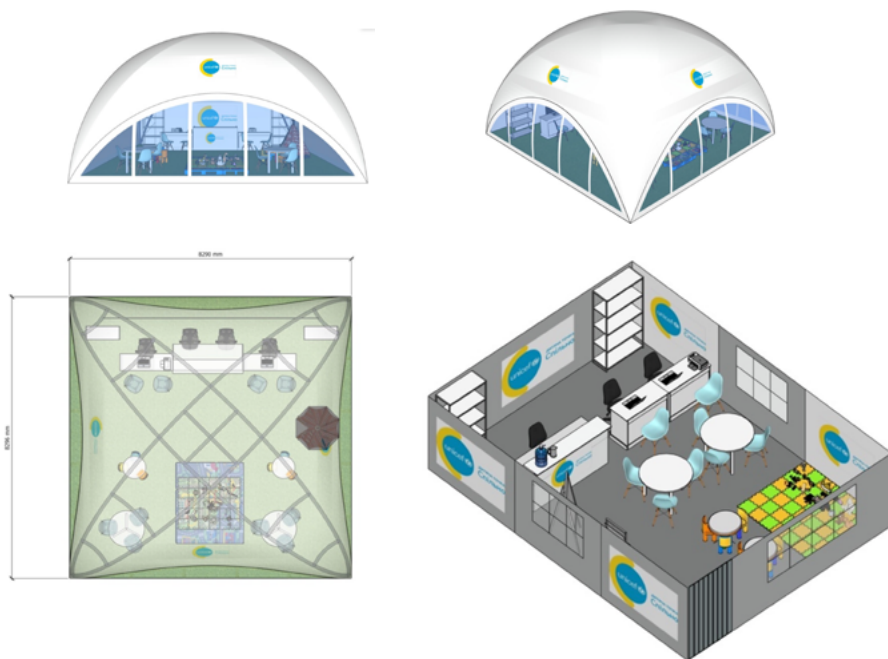

Скачати гайдлайн

**Візуалізація
точок**

OUTDOOR

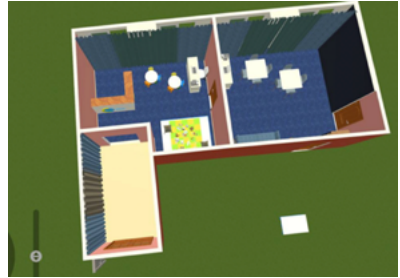
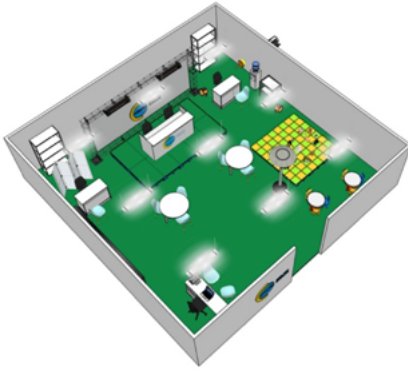
Мобільна/тимчасова зовнішня точка на теплий період року

Мал. 4. Вигляд спереду, збоку, варіант планування та площ OUTDOOR точки СПІЛЬНО

INDOOR

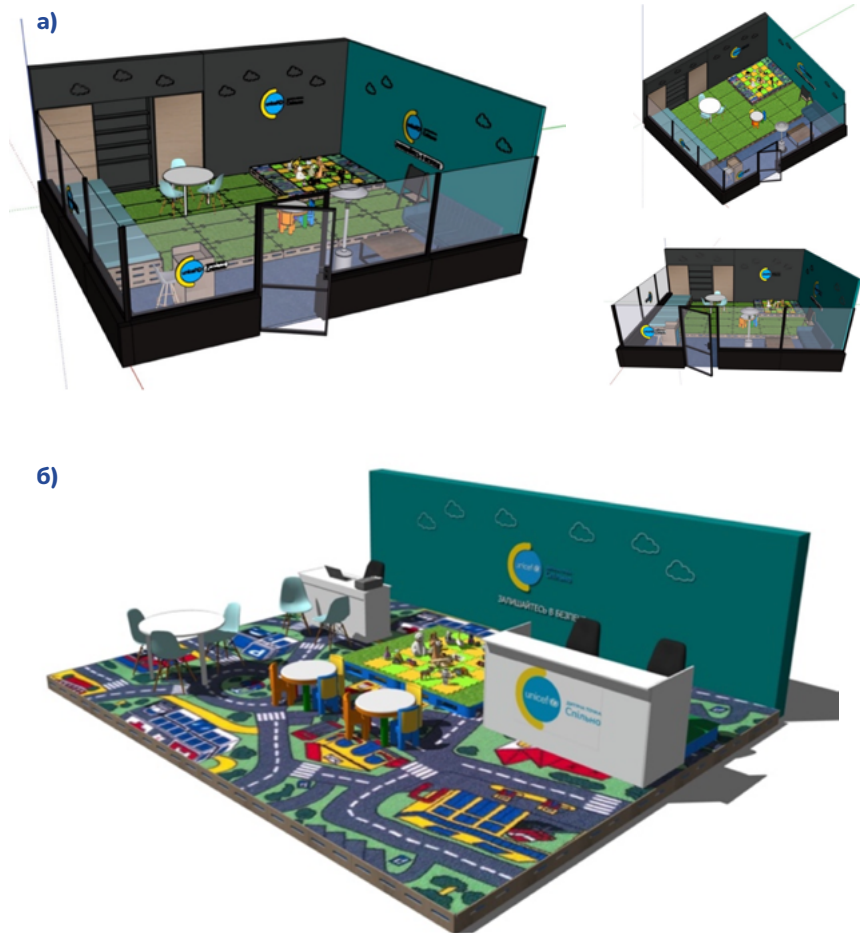
Стационарна точка всередині приміщення

Мал. 5. Варіанти планувань, зонування, фасадів та інтер'єру INDOOR точки СПІЛЬНО

POP-UP

Швидкокомонтована точка малого класу

Мал. 6. Варіанти планувань та інтер'єру POP-UP точки СПІЛЬНО, а) в межах окремої кімнати; б) з використанням стіни-роздільвача

ДОДАТОК 4

Повноваження основних суб'єктів захисту прав дитини у разі насильства над дитиною

Поліція:

- реєструє заяву та здійснює перевірку викладених у заяві обставин, опитує заявника, інших осіб, збирає докази;
- у разі наявності ознак адміністративного правопорушення складає протокол про адміністративне правопорушення та збирає відповідні матеріали;
- у разі наявності ознак кримінального правопорушення реєструє заяву в Єдиному реєстрі досудових розслідувань та здійснює досудове розслідування;
- проводить оцінку ризиків вчинення домашнього насильства відповідно до **Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, затвердженого наказом Мінсоцполітики та МВС від 13.03.2019 № 369/180;**
- за необхідності та наявності підстав, виносить терміновий заборонний припис стосовно кривдника дитини відповідно до **Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника, затвердженого наказом МВС від 01.08.2018 № 654;**
- здійснює опитування / допит дитини з урахуванням методики «Зелена кімната» за участі психолога;
- долучається до проведення оцінки рівня безпеки дитини;
- проводить профілактичну роботу з кривдниками дитини.

Служба у справах дітей:

- разом з представником поліції, фахівцем із соціальної роботи та працівником закладу охорони здоров'я невідкладно проводить оцінку рівня безпеки дитини та складає Акт проведення оцінки рівня безпеки дитини згідно з додатком 10 до **Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866;**
- вирішує питання про безпечне влаштування дитини (якщо у цьому є потреба й подальше перебування вдома за результатами оцінки рівня безпеки виявиться неможливим внаслідок існування загрози її життю та здоров'ю);
- ініціює проведення оцінки потреб дитини та її сім'ї (проводиться фахівцем із соціальної роботи центру соціальних служб / іншого закладу, що надає соціальні послуги, або фахівцем із соціальної роботи територіальної громади);
- за результатами проведеного оцінювання, у разі наявності підстав, ставить дитину на облік як таку, яка перебуває у складних життєвих обставинах;
- у разі виявлення загрози життю та здоров'ю дитини вживає невідкладних заходів, щоб забезпечити безпеку дитини, **того самого дня** подає органу опіки та піклування клопотання про невідкладне відібрання дитини у батьків / осіб, які їх замінюють;
- ініціює створення міждисциплінарної команди та координує її діяльність, зокрема розробку та виконання індивідуального плану соціального захисту дитини (розробляється протягом 7 днів з дати взяття дитини на облік та щоквартально переглядається);
- якщо у цьому є потреба, ставить перед органом опіки та піклування питання про звернення до суду із заявою про видачу обмежувального припису в інтересах дитини.

